

2020

ARCHEOLOGIENOTA

Walpoortstraat te Gent (Oost-Vlaanderen)

ADEDE Archeologisch Rapport 599

Boris Horemans

ADEDE ARCHEOLOGISCH RAPPORT 599

Archeologienota Walpoortstraat te Gent (Oost-Vlaanderen).

BORIS HOREMANS

Colofon

Uitgever	ADEDE bvba
Jaar van uitgave	2020
Plaats van uitgave	Gent
Redactie	Niels Janssens
ISSN	2033-6810

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van ADEDE bvba. ADEDE bvba is niet aansprakelijk voor eventuele schade voortvloeiend uit diens adviezen.

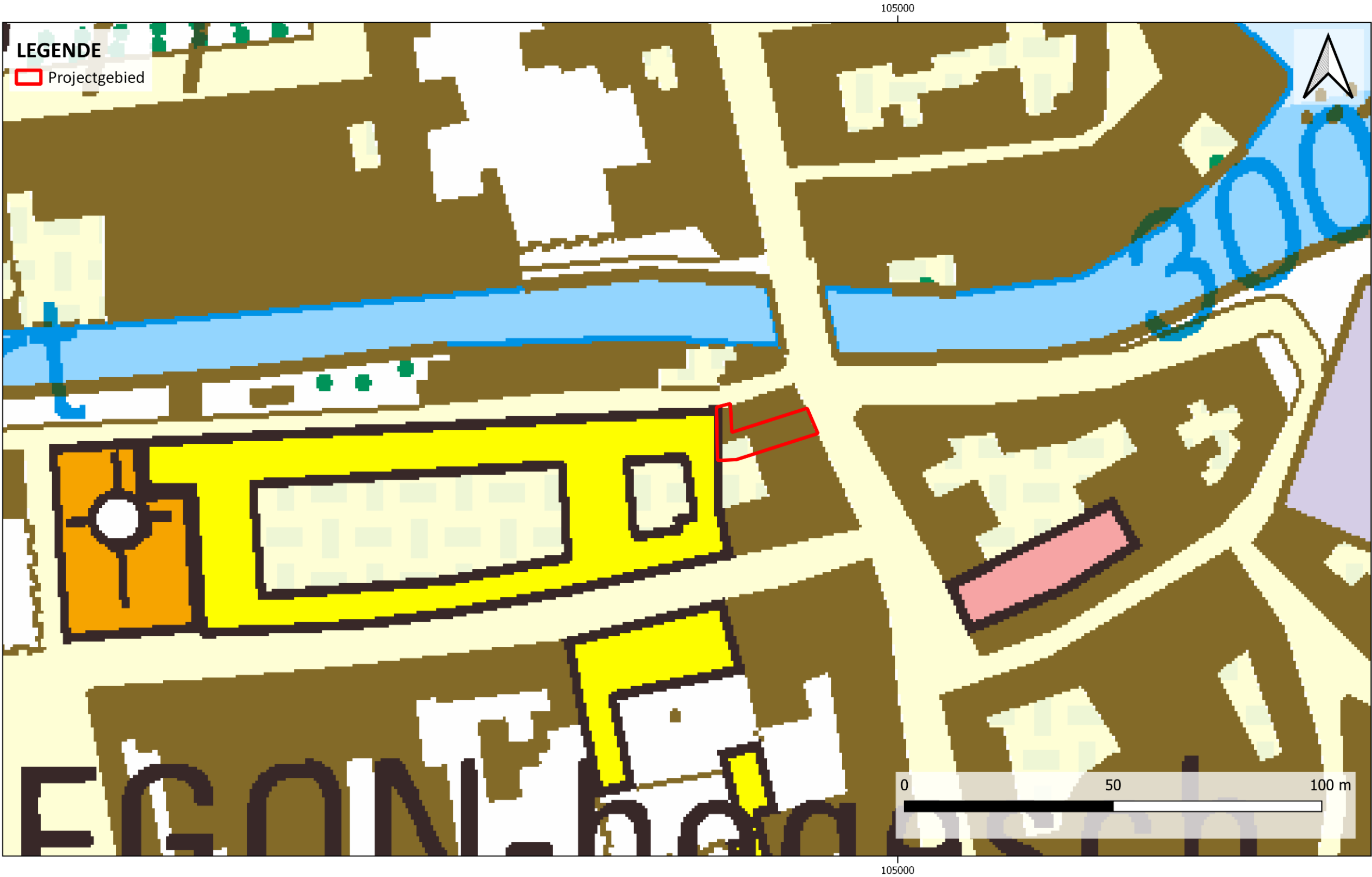
Inhoudsopgave

1	Administratieve fiche	- 5 -
2	Bureauonderzoek.....	- 10 -
2.1	Archeologische voorkennis	- 10 -
2.2	Aanleiding van het onderzoek.....	- 10 -
2.3	Doel van het onderzoek.....	- 10 -
2.4	Huidige situatie projectgebied	- 11 -
2.5	Beschrijving geplande werken	- 11 -
2.6	Randvoorwaarden	- 11 -
2.7	Werkwijze	- 11 -
3	Assessmentrapport	- 21 -
3.1	Landschappelijke situering van het onderzoeksgebied	- 21 -
3.2	Geo(morfo)logische en bodemkundige situering van het onderzoeksgebied	- 25 -
3.2.1	Tertiair geologisch	- 25 -
3.2.2	Quartaair geologisch.....	- 26 -
3.2.3	Bodem.....	- 27 -
3.2.3.1	Bodemtypekaart	- 27 -
3.2.3.2	Potentiële bodemerosie.....	- 28 -
3.2.3.3	Erosiegevoeligheid	- 29 -
3.2.3.4	Landgebruik	- 30 -
3.2.3.5	Gewestplan.....	- 31 -
3.3	Historische situering van het onderzoeksgebied	- 33 -
3.3.1	Algemene historische situering	- 33 -
3.3.2	Historisch kaartmateriaal	- 37 -
3.3.2.1	Panoramisch zicht op Gent (1543)	- 37 -
3.3.2.2	Kaart van Jacob Van Deventer (1559)	- 39 -
3.3.2.3	Kaart van Braun & Hogenberg (1572)	- 40 -
3.3.2.1	Afbakening van de grens tussen de stad Gent en het Sint-Pietersdomein ter hoogte van de huidige Sint-Pietersnieuwstraat (1578).....	- 43 -
3.3.2.2	Kaart van Guicciardini (1612)	- 45 -
3.3.2.1	Kaart van Bleau (1649)	- 46 -
3.3.2.2	Kaart van Villaret (1745-1748).....	- 48 -

3.3.2.3	Kaart van Ferraris (1771 – 1778).....	- 48 -
3.3.2.1	Kaart van Gérard (1855)	- 49 -
3.3.3	Luchtfoto's	- 50 -
3.3.3.1	Luchtfoto 1971	- 50 -
3.3.3.2	Luchtfoto 1979-1990.....	- 52 -
3.3.3.3	Luchtfoto van 2018	- 52 -
3.4	Archeologische situering van het projectgebied.....	- 54 -
3.4.1	Archeologische nota's en onderzoek in de omgeving	- 54 -
3.4.2	CAI Indicatoren	- 55 -
4	Besluit.....	- 63 -
5	Bibliografie.....	- 65 -
6	Lijst van figuren.....	- 67 -

1 Administratieve fiche

Projectcode	2020G143
Site	Gent – Walpoortstraat
Projectsigle ADEDE	GEN-WAL
Ligging	Walpoortstraat 4, 9000 Gent
Soort onderzoek	Bureauonderzoek
Aard van de vervolgwerven	
Uitvoerder	ADEDE bvba
Erkenningsnummer ADEDE bvba	2015/00058
Erkend archeoloog	Simon Claeys 2017/00184
Tijdelijke bewaarplaats archief	ADEDE bvba
Bibliografische referentie	Boris Horemans, 2020, Archeologienota Walpoortstraat te Gent (Oost-Vlaanderen), ADEDE Archeologisch Rapport 599, Gent.
Grootte projectgebied	±180m ²
Periode uitvoering	Juli 2020
Themen thesaurus Onroerend Erfgoed	Archeologienota, Bureauonderzoek
Verstoorde zones	Bebouwing en verharding.

GENT - WALPOORTSTRAAT
projectcode OE: 2020G143

aangemaakt: 15 juli 2020
bron: AGIV - QGIS - CRS: Lambert 72

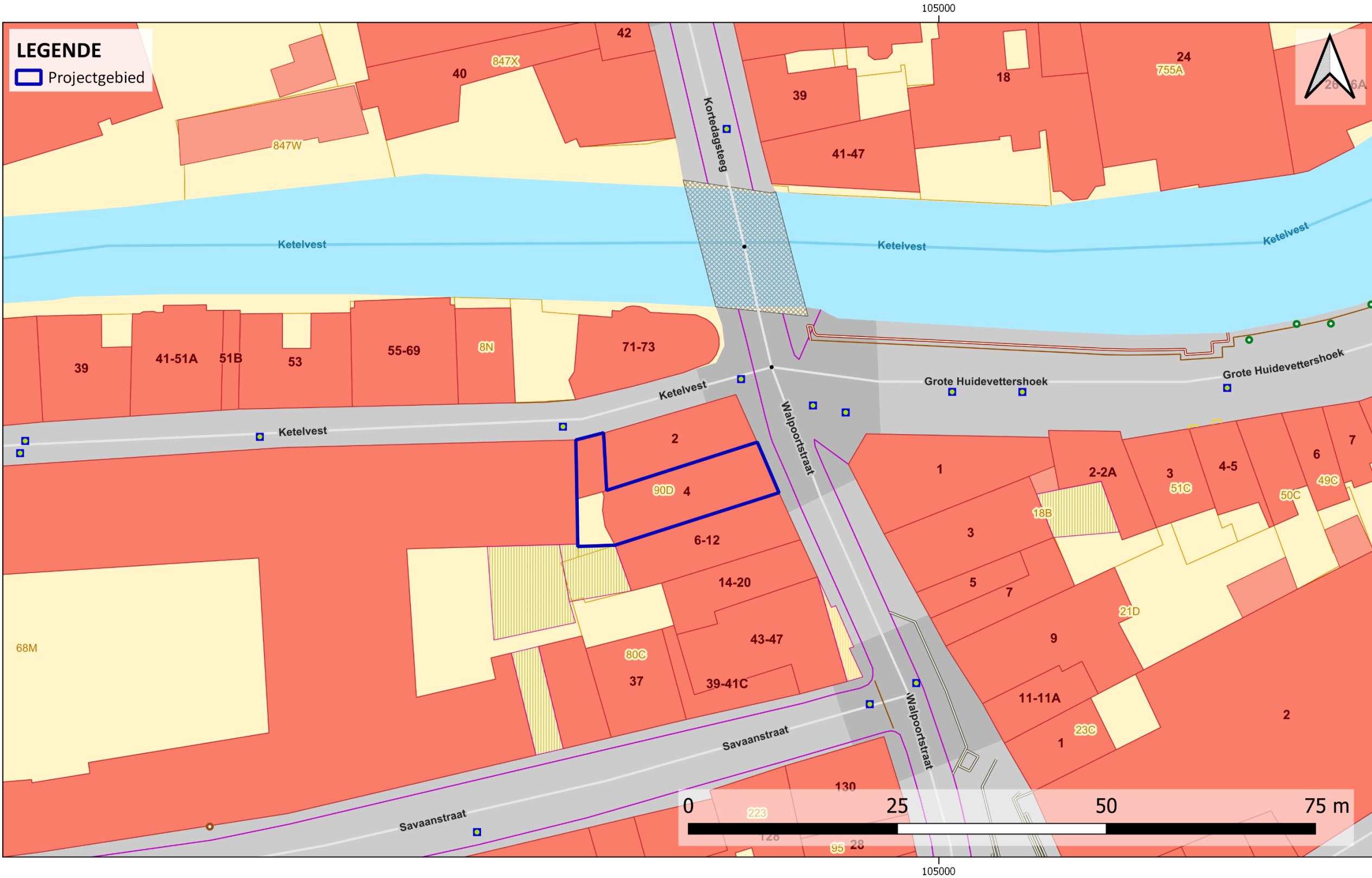

GENT - WALPOORTSTRAAT
projectcode OE: 2020G143

aangemaakt: 15 juli 2020
bron: AGIV - QGIS - CRS: Lambert 72

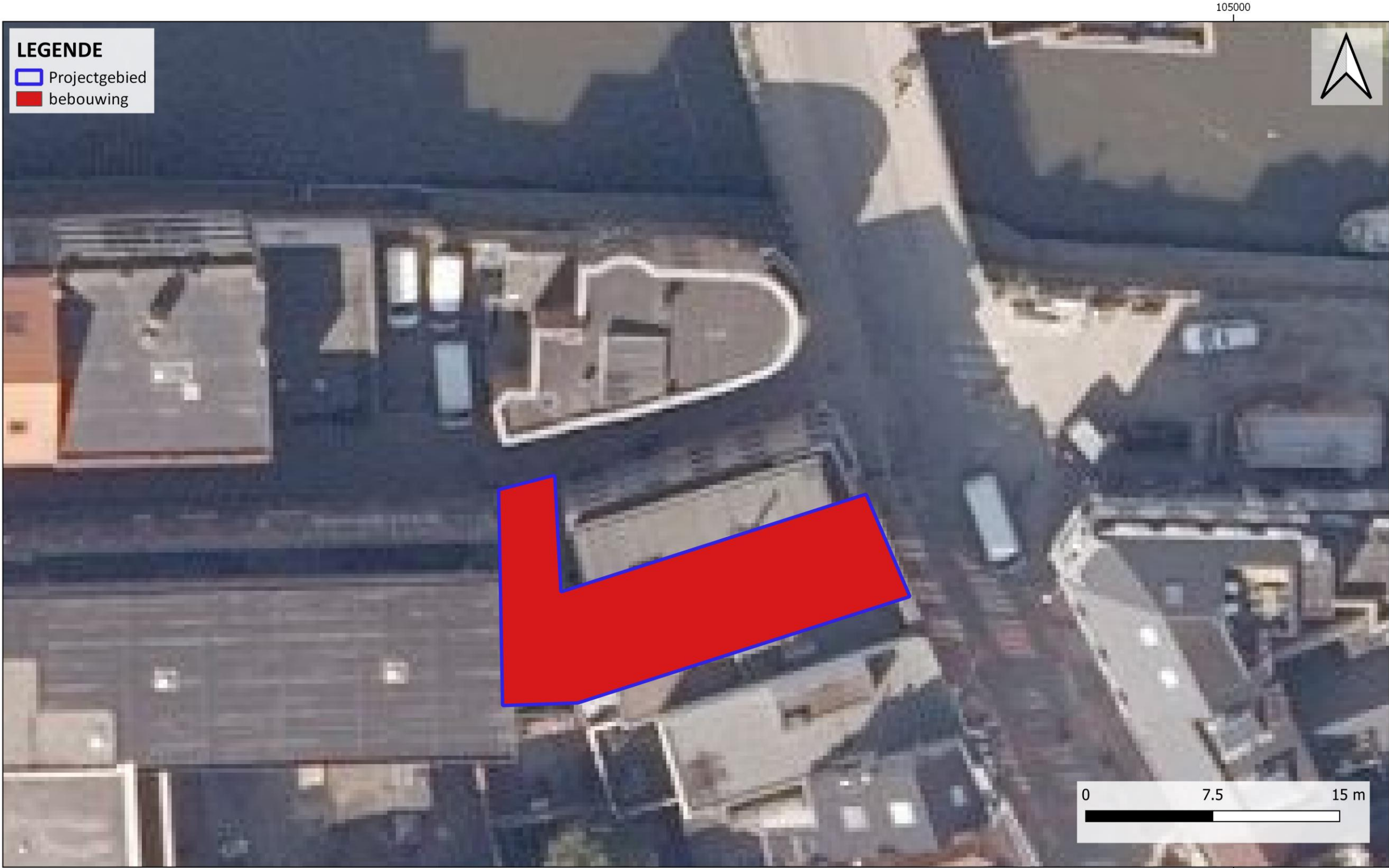

GENT - WALPOORTSTRAAT
projectcode OE: 2020G143

aangemaakt: 15 juli 2020
bron: AGIV - QGIS - CRS: Lambert 72

GENT - WALPOORTSTRAAT
projectcode OE: 2020G143

aangemaakt: 15 juli 2020
bron: AGIV - QGIS - CRS: Lambert 72

2 Bureauonderzoek

2.1 Archeologische voorkennis

Binnen het projectgebied werd nog geen voorgaand archeologisch onderzoek uitgevoerd. Wel werden er in de omgeving van het projectgebied, dat gelegen is in de historische stadskern van Gent, reeds archeologische (voor)onderzoeken uitgevoerd. Deze worden besproken in het assessmentrapport.

2.2 Aanleiding van het onderzoek

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van een geplande omgevingsvergunningaanvraag voor stedenbouwkundige handelingen waarbij het projectgebied, dat onderwerp maakt van de aanvraag, gelegen is binnen een vastgestelde archeologische zone. De initiatiefnemer is daarom verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.

2.3 Doel van het onderzoek

Deze archeologische nota heeft tot doel om door middel van de bestaande archeologische, geografische, geologische, en historische bronnen de mogelijkheid tot het aantreffen van archeologisch waardevolle sites binnen het projectgebied te onderzoeken. Aan de hand van de verzamelde informatie wordt vervolgens een programma van maatregelen opgesteld met het doel de archeologische kennis te bewaren voor de volgende generaties.

Volgende onderzoeksvragen worden in deze archeologienota behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied?
- Zijn er archeologische sites met relevante cultuurhistorische waarde gekend op of in de omgeving van het onderzoeksgebied?
- Hoe evolueerde het historisch landgebruik van het onderzoeksgebied?
- Hoe evolueerde de historische bebouwing van het onderzoeksgebied?
- Wat is de potentiële impact van de geplande werken op het cultuurhistorisch en archeologisch erfgoed?

2.4 Huidige situatie projectgebied

Het projectgebied is gelegen aan de Walpoortstraat 4 te 9000 Gent. Op het gelijkvloers is momenteel een handelszaak gevestigd. De eerste en tweede verdieping bieden plaats aan woongelegenheden. Een bijgebouw op dit perceel geeft via een garagepoort toegang tot de nabijgelegen Ketelvest. Achter deze beide gebouwen is een klein gedeelte (21m²) vrij van bebouwing. Dit gedeelte is mogelijk wel verhard.

2.5 Beschrijving geplande werken

De geplande werken beogen de sloop van de bestaande woning, gevolgd door het optrekken van een nieuwbouw. Daarbij wordt het volledige perceel bebouwd. Het hoofdgebouw, dat momenteel drie bouwlagen kent, wordt opgetrokken naar 5 bouwlagen. Het bijgebouw dat uitsteekt op de Ketelvest, wordt voorzien van drie extra bouwlagen, waardoor het totaal hier, net als bij het hoofdgebouw, op vijf bouwlagen komt. De toegang tot de commerciële ruimte blijft bestaan langs de Walpoortstraat. De toegang tot de appartementen wordt voorzien langs een nieuwe inkom aan de Ketelvest. Daarbij wordt een belangrijke bodemingreep voorzien, waarbij het volledige perceel onderkelderd wordt tot op een diepte van 3,7 meter.

2.6 Randvoorwaarden

Gezien het volledige projectgebied momenteel bebouwd en verhard is, kan verder archeologisch onderzoek niet doorgaan vooraleer deze obstakels verwijderd zijn. Deze archeologienota wordt daarom opgesteld via uitgesteld traject.

2.7 Werkwijze

Dit bureauonderzoek heeft tot doel de aanwezigheid en de bewaringstoestand van de archeologische resten binnen het projectgebied in te schatten, alsook de impact van de geplande werken op het aanwezige archeologische erfgoed. Op basis van de verworven kennis kunnen concrete aanbevelingen geformuleerd worden voor een eventuele verder prospectie-/opgravingsstrategie. De archeologische verwachting van het projectgebied wordt gebaseerd op gekende geologische, landschappelijke, archeologische, historische en geografische bronnen. Hiervoor wordt beroep gedaan op gekende literatuur, de Centraal Archeologische Inventaris, het Geoportaal van Onroerend Erfgoed en de Databank Ondergrond Vlaanderen. Dit alles wordt

vervolgens samengelegd met topografische kaarten, recente luchtfoto's, kadasterkaarten en plannen van de gekende/geplande toestand.

Overzicht geconsulteerde kaarten:

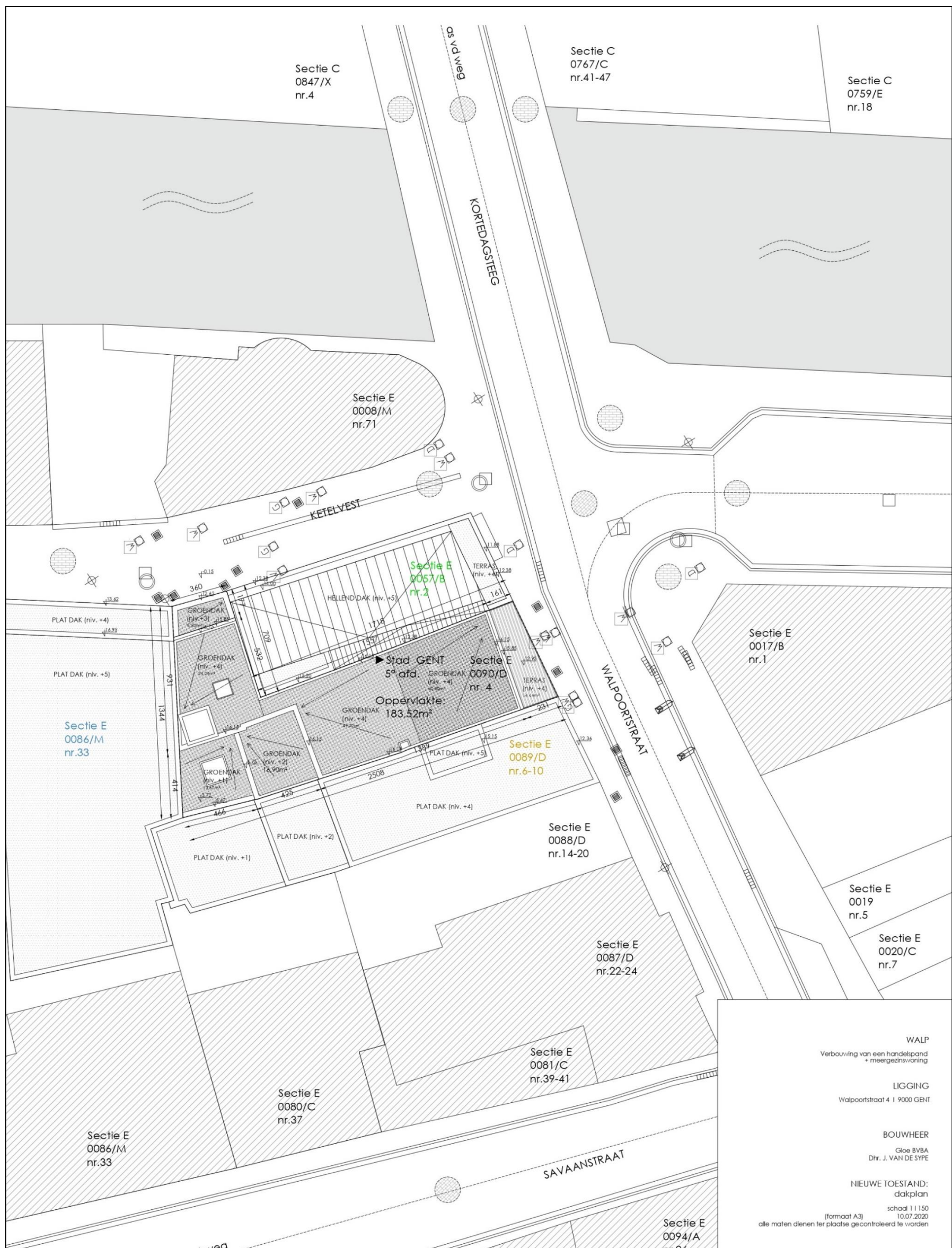
- Onderzoeksgebied:
 - Inplantingsplan geplande toestand
 - Doorsnede geplande toestand
 - Doorsnede bestaande toestand
- Geografische/geo (morfo)logische en bodemkundige situering:
 - Topografische kaart
 - Orthofoto
 - Kadasterkaart
 - Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II
 - Tertiair geologische kaart
 - Quartair geologische kaart
 - Bodemtypekaart
 - Potentiële bodemerosiekaart
 - Erosiegevoeligheidskaart
 - Bodemgebruiksbestand
 - Gewestplan
- Historische situering:
 - Panoramisch zicht op Gent, 1543
 - Kaart van Jacob van Deventer, 1559
 - Kaart van Braun & Hogenberg, 1572
 - Kaart uit 1578
 - Kaart van Guicciardini, 1612
 - Kaart van Bleau, 1649
 - Kaart van Villaret, 1745-1748
 - Kaart van Ferraris, 1777
 - Kaart van Gérard, 1855
 - Luchtfoto's (1971, 1979-1990, 2018)
- Archeologische situering:
 - Geoportaal Centraal Archeologische Inventaris
 - Inventaris Onroerend Erfgoed

Figuur 1: Geplande toestand niveau -1

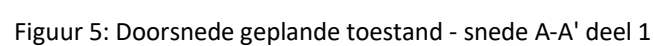
Figuur 2: Geplande toestand gelijkvloers

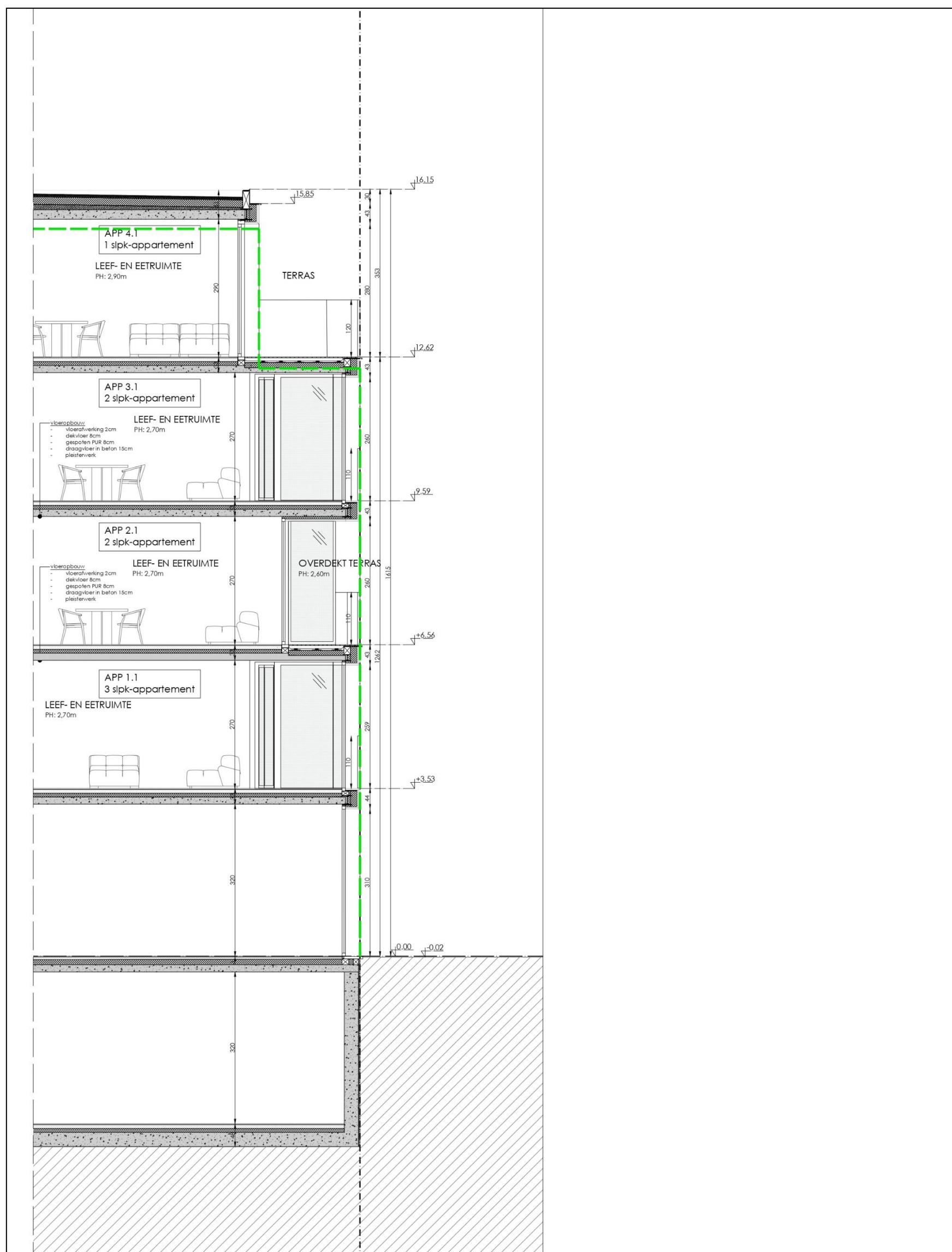

Figuur 3: Geplande toestand - dakplan

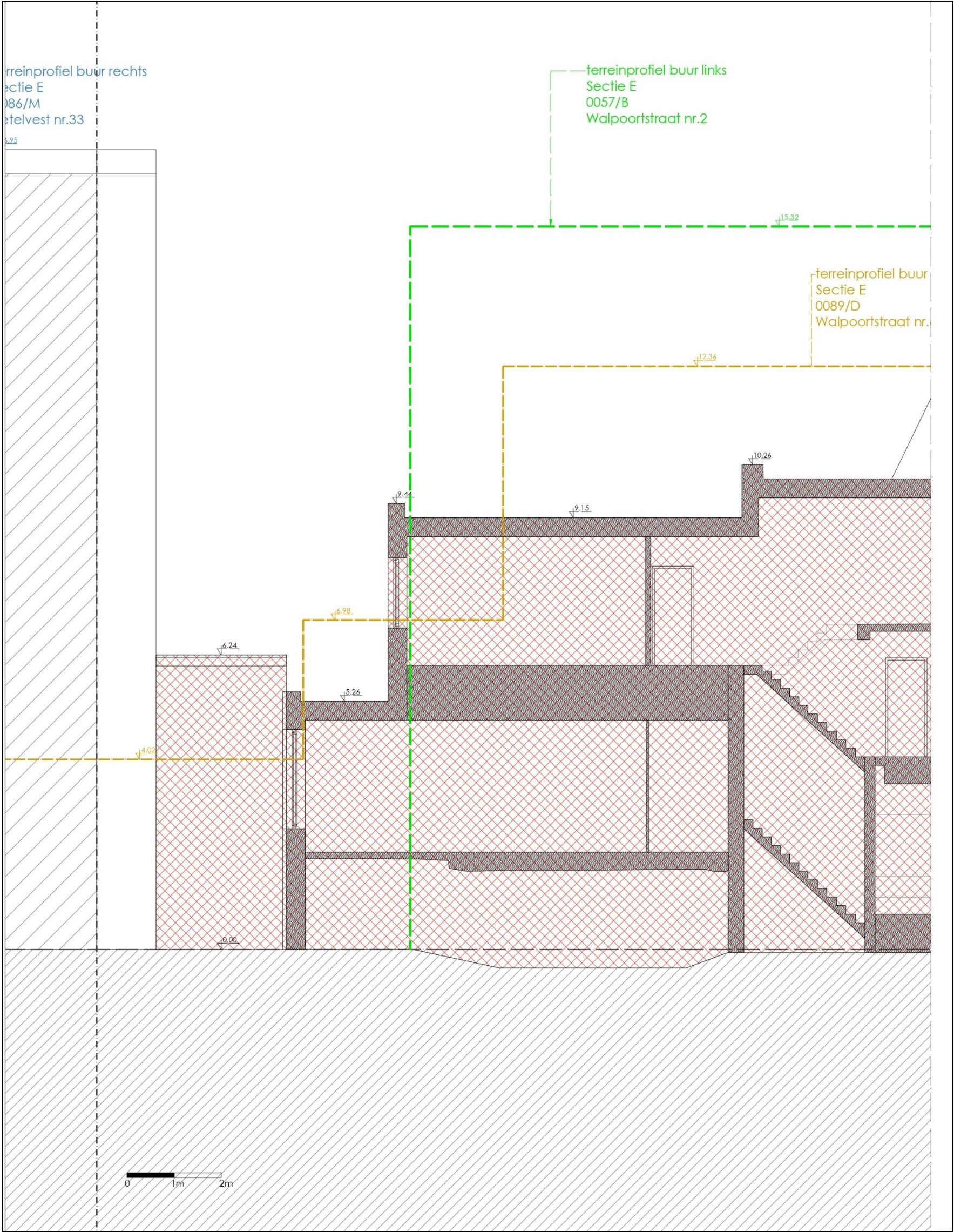

Figuur 4: Doorsnede geplande toestand – snede B-B'

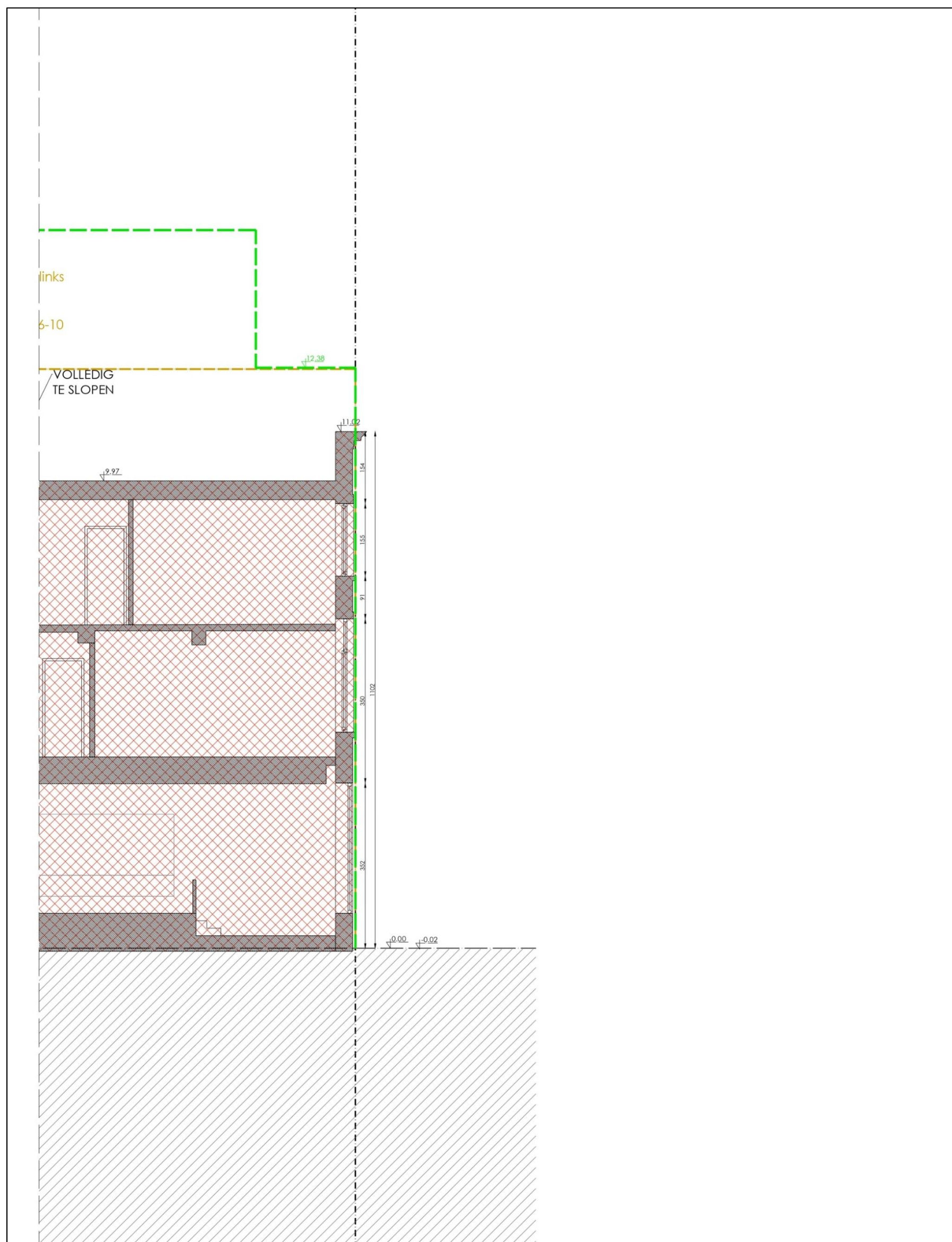

Figuur 6: Doorsnede geplande toestand – snede A-A' deel 2

Figuur 7: Doorsnede bestaande toestand - snede A-A' deel 1

Figuur 8: Doorsnede bestaande toestand – snede A-A' deel 2

3 Assessmentrapport

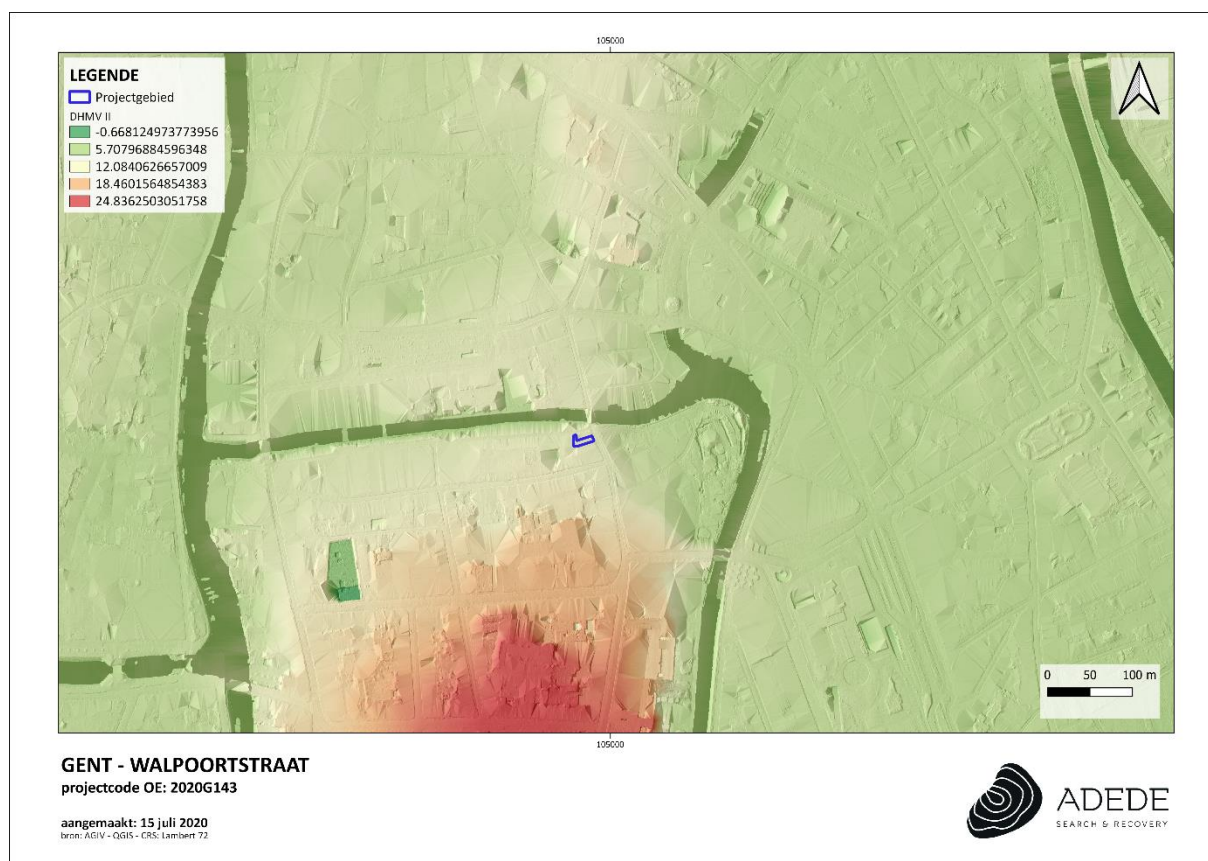
3.1 Landschappelijke situering van het onderzoeksgebied

Gent maakt deel uit van de noordelijke laagvlakte van België, die nergens hoger reikt dan 50m en, op wat zachte glooiingen na, nagenoeg vlak is. De stad dankt haar ontstaan aan de nabijgelegen samenvloeiing van Leie en Schelde enkele honderden meter ten zuidoosten van het onderzoeksgebied.

Het Gentse landschap wordt gekenmerkt door de Blandijnberg (29m) in het zuiden, enkele hoger gelegen zandruggen (waarvan de zandrug Kouter – Kalandenberg – Zandberg – Hoogpoort – Leie het meest uitgesproken is), en vochtige moerassige dalbodem er tussenin.

De Blandijnberg heeft een langwerpige noord – zuid georiënteerde vorm en is langs weerszijden omgeven door meanders van Leie en Schelde. De drassige vallei ten noorden van de Blandijnberg heeft doorheen de tijd een erg veranderlijk karakter gekend. Ze werd op verschillende plaatsen doorsneden door de vele vertakkingen van de beide rivieren die, vanaf het moment dat de mens het gebied in gebruik begon te nemen, nog werden aangevuld met tal van kunstmatige grachten.

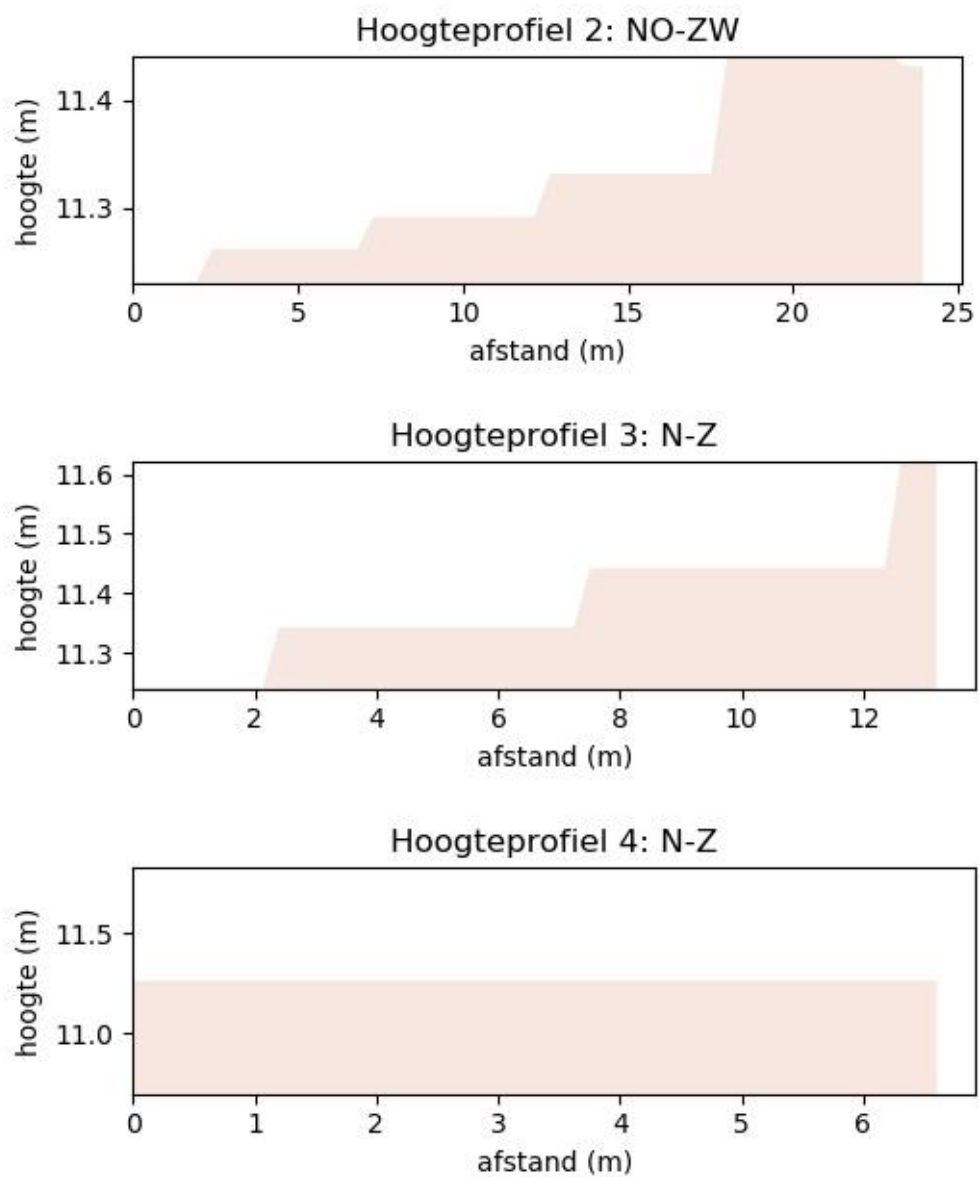
Het plangebied zelf ligt op een hoogte van 11,2 tot 11,6m TAW met enkele kleine maar abrupte hoogtewijzigingen die vermoedelijk het gevolg zijn van kunstmatige ingegrepen binnen het plangebied.

Figuur 9. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m. Onderaan is duidelijk de blandijnberg te zien als rode verkleuring.

Figuur 10. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m (detail).

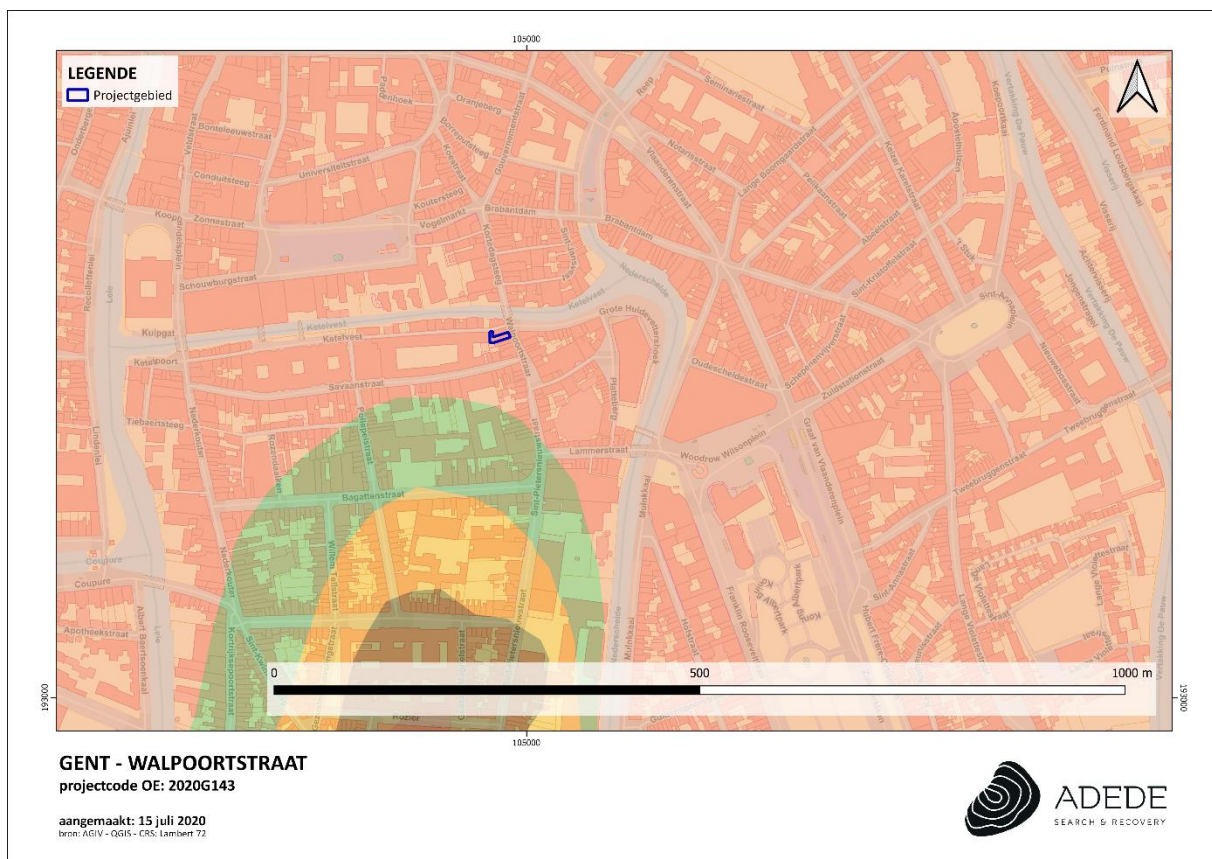

Figuur 11. Hoogteprofielen van het projectgebied.

3.2 Geo(morfo)logische en bodemkundige situering van het onderzoeksgebied

3.2.1 Tertiair geologisch

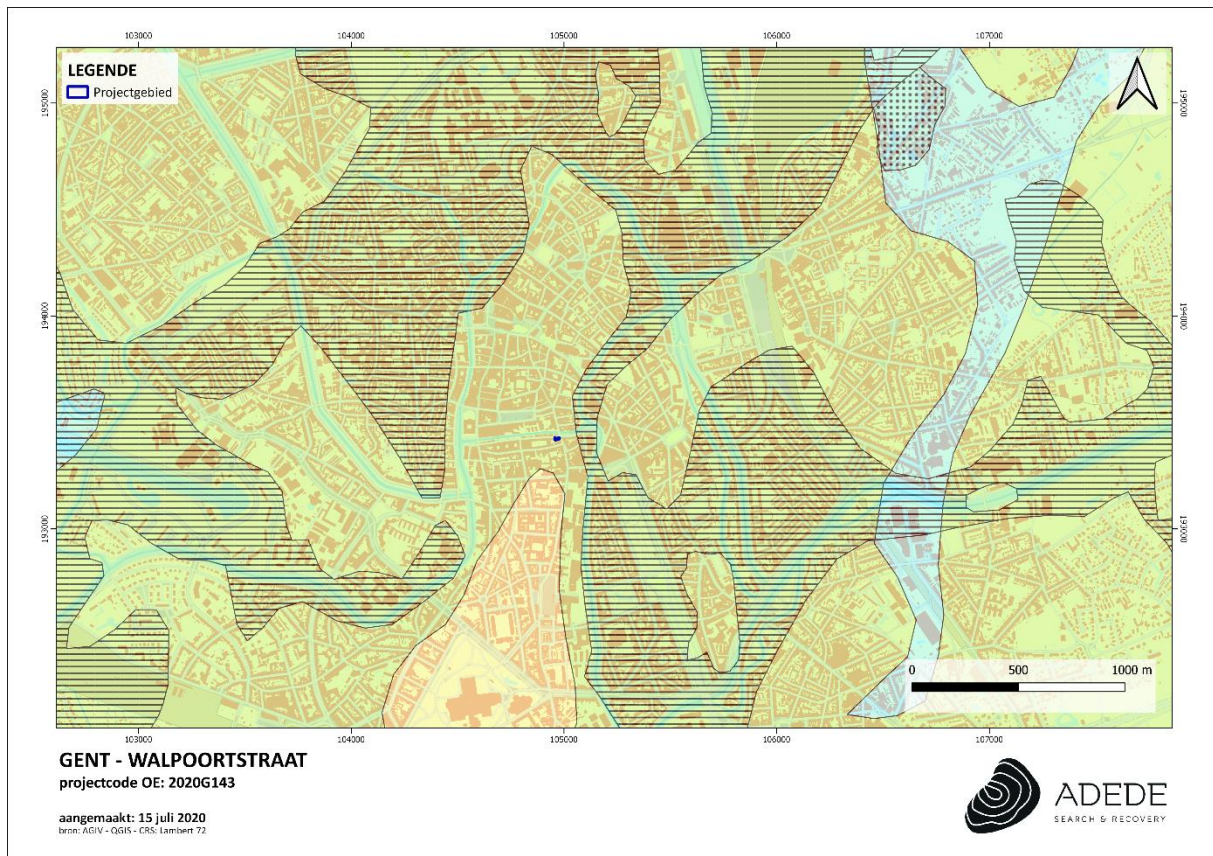
De Tertiair geologische kaart (1:50.000) geeft de lithologie van de afzettingen onder de Quartaire afzettingen weer. De top van het Tertiaire niveau ligt tussen de -5 en -10m TAW. Op de tertiair geologische kaart is te zien dat net onder de quartaire afzettingen de Formatie van Gentbrugge gelegen is, meer bepaald het Lid van Vlierzele (GeVI). De formatie maakt deel uit van de Ieper Groep, dagzoomt in Oost- en West-Vlaanderen en bereikt haar maximale dikte van 50m in het noorden van België. De sedimenten, bestaande uit klei- , silt- en zandlagen werden afgezet in de zee die het noorden van België bedekte in het Ypresiaan (Vroeg-Eoceen). Tevens worden deze sedimenten gekenmerkt door zeldzame macrofossielen. De Formatie van Gentbrugge omvat drie leden: aan de basis het Lid van Merelbeke (siltige klei en kleig silt), gevolgd door het Lid van Pittem en Vlierzele. Laatstgenoemde leden zijn zeer moeilijk te onderscheiden. Beide worden gekenmerkt door glauconiethoudend, fijn tot middelmatig zand en silt waarbij de gelaagdheid (horizontaal en kruisgewijs) wordt verstoord door bioturbatie. De leden verschillen van mekaar in kleigehalte. Het Lid van Pittem bestaat uit glauconiethoudende laagjes kleig-siltig zeer fijn zand met kleig-zandige grove silt. In de sedimenten werden getijdegeulen uitgeschuurd waardoor de dikte van de leden enorm kan variëren. Het Lid van Vlierzele en dat van Pittem hebben een maximale dikte van respectievelijk 20m en 15 à 20m. Tevens komen zandsteenbanken (gelithificeerd zand) voor, die in dunne pakketten uiteen kunnen vallen. Deze worden bij het lid van Pittem gekenmerkt door de plaatselijke aanwezigheid van grote hoeveelheden fossielafdrukken.

Figuur 12. Situering van het projectgebied op de tertiair geologische kaart. De roze kleur behelst de Formatie van Gentbrugge- Lid van Vlierzele (GeVI)

3.2.2 Quartair geologisch

De Quartair geologische kaart geeft aan dat het projectgebied gekenmerkt wordt door een quartaire bodem van de **type 3**. Dit type bestaat uit fluviatiele afzettingen van het Laat-Pleistoceen. Deze worden gevolgd door eolische afzettingen (zand tot silt) van het Laat-Pleistoceen, mogelijks Vroeg-Holocene en/of hellingsafzettingen van het quartair. Het gaat hier meer bepaald om zand tot zandleem.

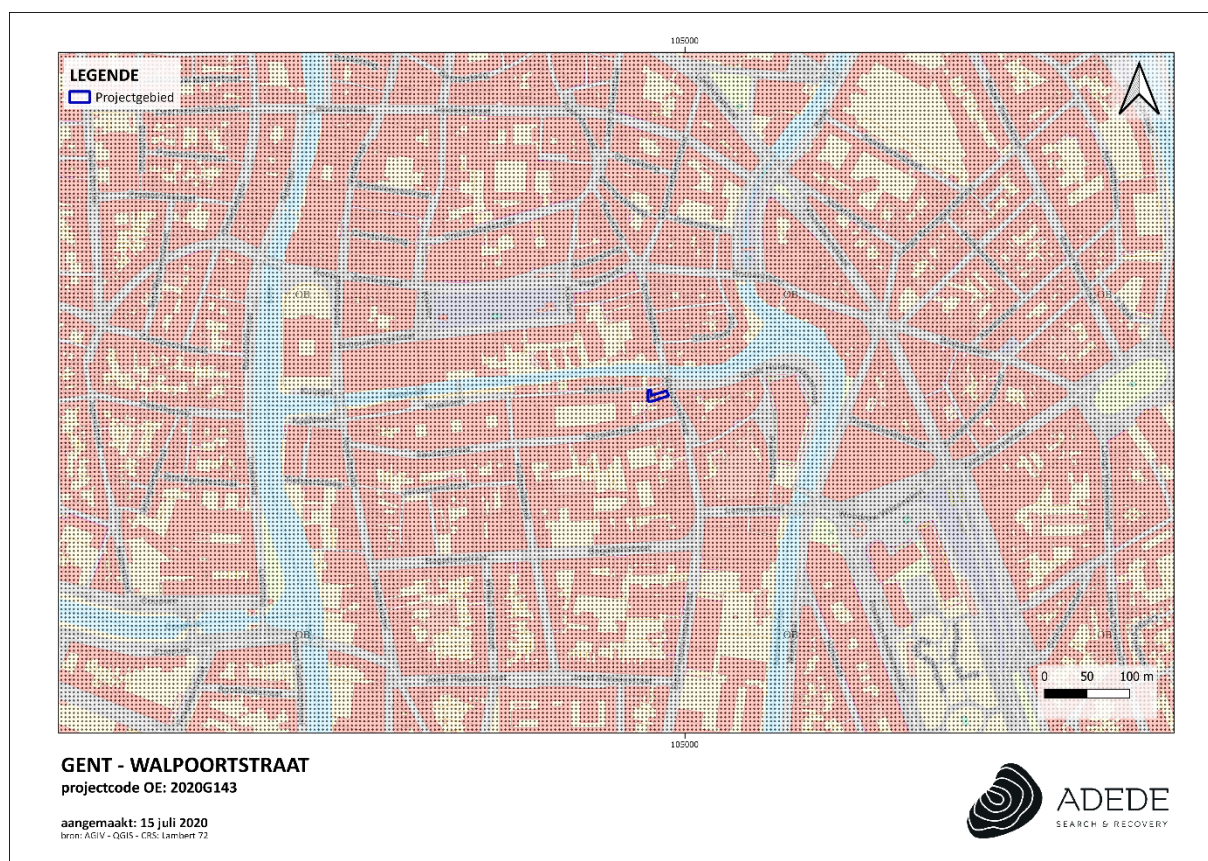
Figuur 13. Situering van het projectgebied op de quartair geologische kaart. De groene kleur waarbinnen het onderzoeksgebied gelegen is, duidt op een bodem van type 3.

3.2.3 Bodem

In dit hoofdstuk worden achtereenvolgens de bodemtypekaart, potentiële bodemerosiekaart, erosiegevoeligheidskaart en het bodemgebruiksbestand besproken.

3.2.3.1 Bodemtypekaart

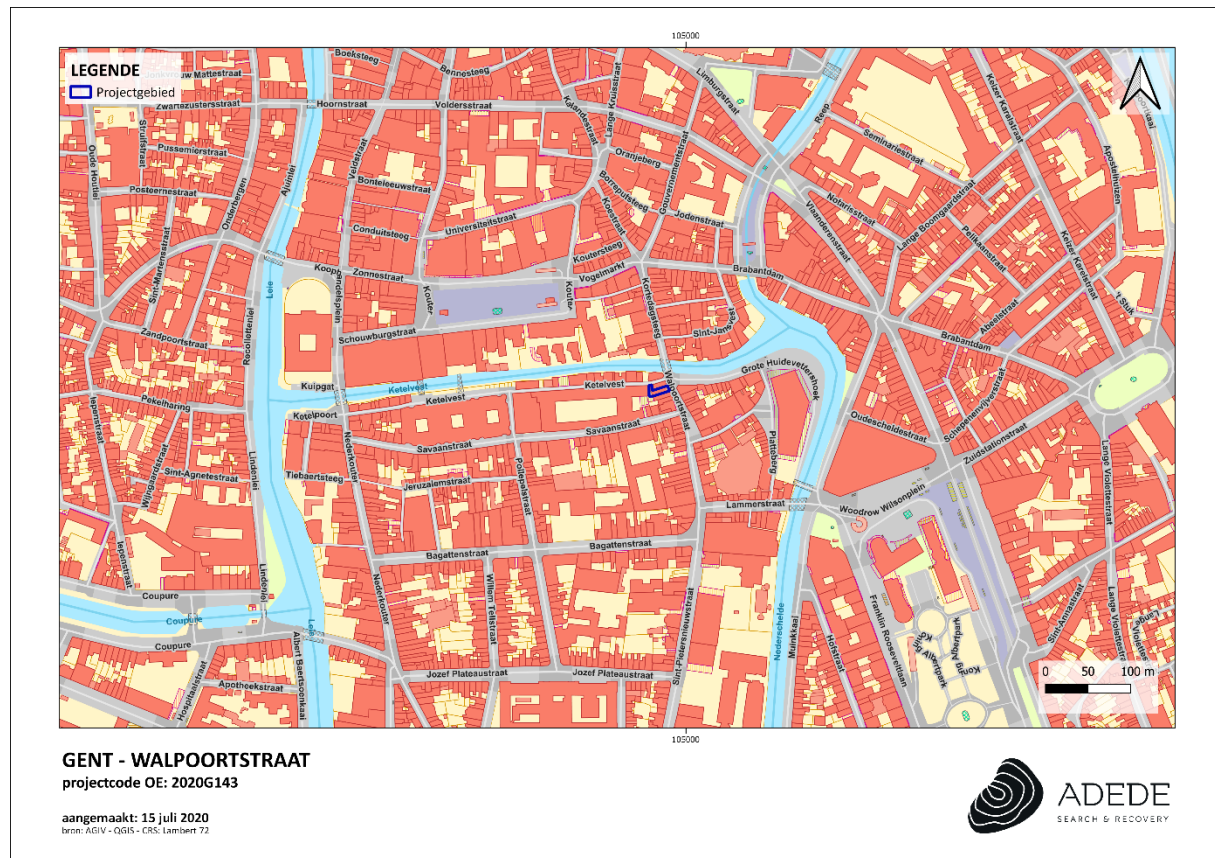
Op de bodemtypekaart staat het projectgebied gekarteerd als OB, wat duidt op een bebouwde zone waarbij het bodemprofiel gewijzigd of vernietigd is door ingrepen van de mens. Deze bodems weerspiegelen niet het originele bodemprofiel. Binnen een straal van 500m komen geen andere bodemtypes voor.

Figuur 14. Situering van het projectgebied op de bodemtypekaart.

3.2.3.2 Potentiële bodemerosie

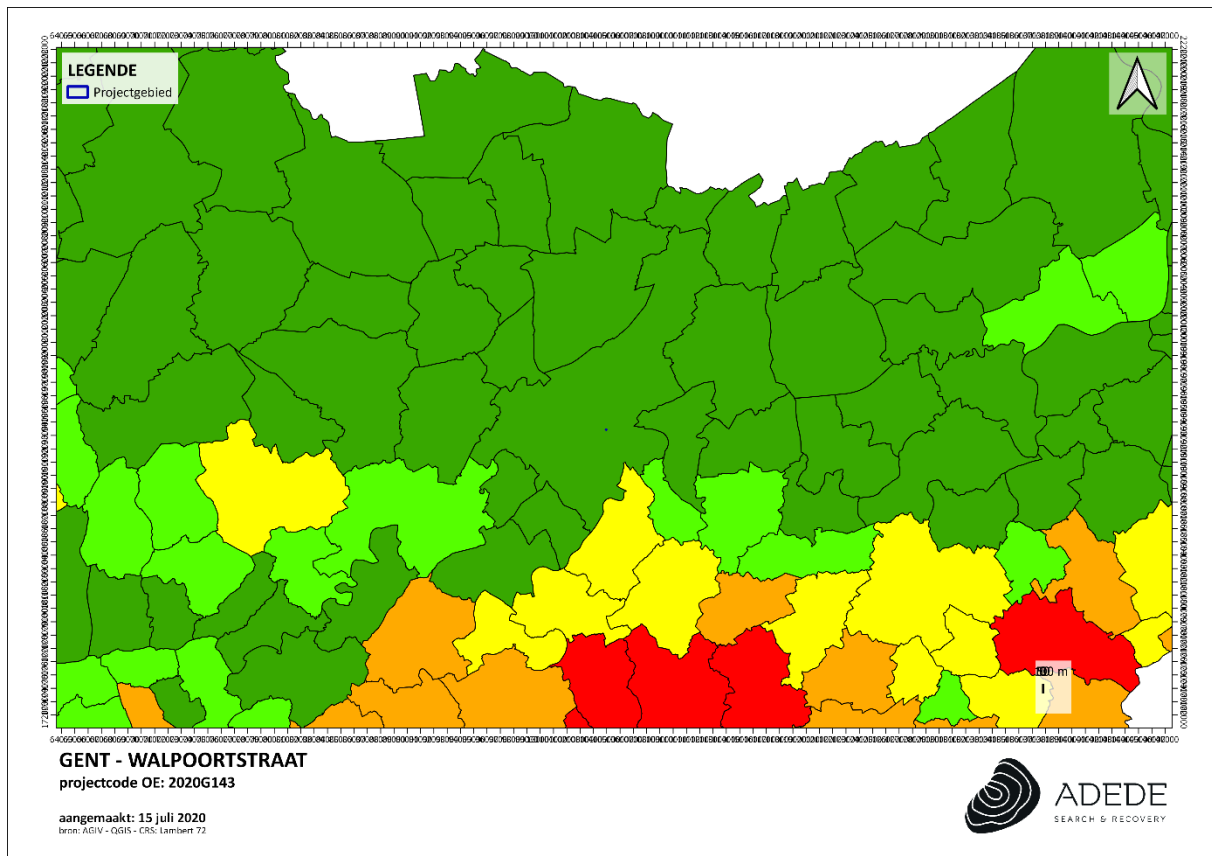
Het projectgebied noch zijn omgeving werd gekarteerd op de Potentiële Bodemerosiekaart.

Figuur 15. Situering van het projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart.

3.2.3.3 Erosiegevoeligheid

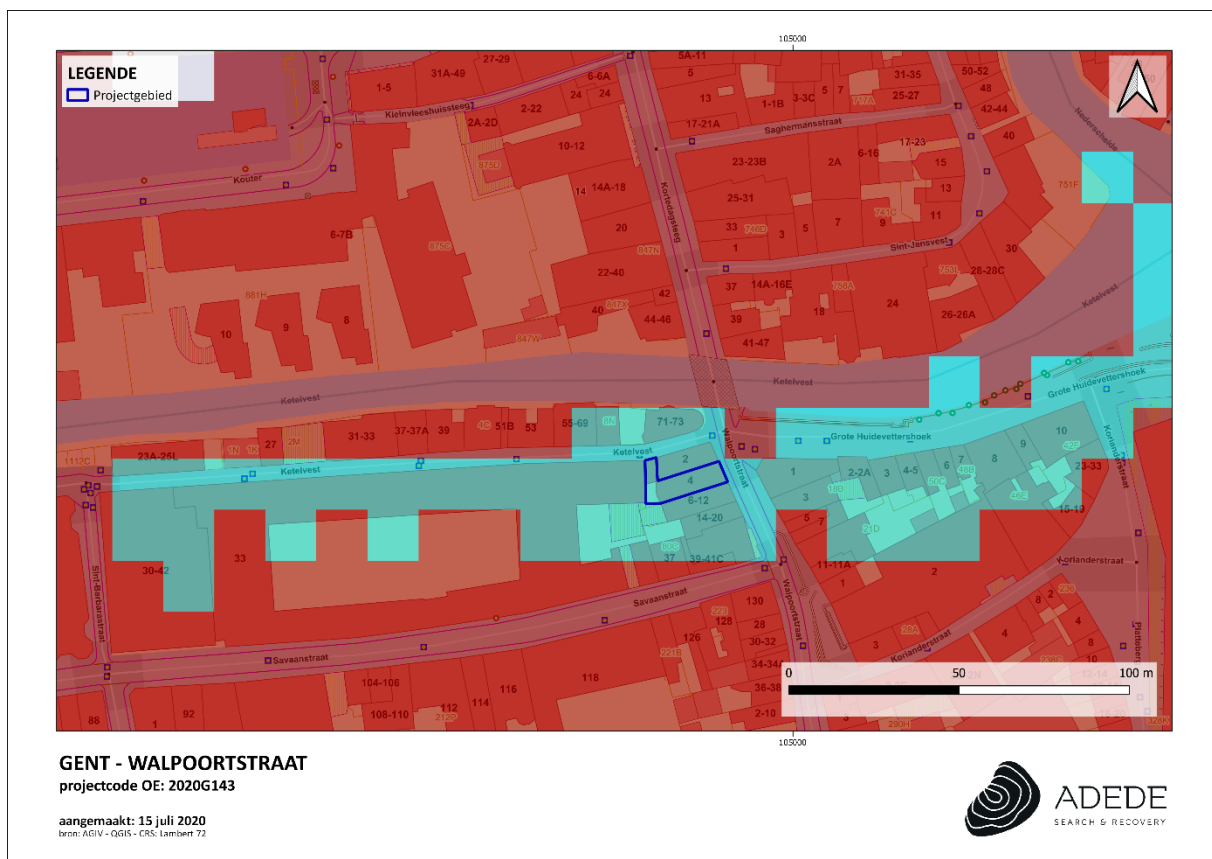
Op de Erosiegevoeligheidskaart staat Gent gekarteerd als zeer weinig erosiegevoelig.

Figuur 16. Situering van het projectgebied op de erosiegevoeligheidskaart. Donkergroen duidt op weinig erosiegevoelig

3.2.3.4 Landgebruik

Het bodemgebruiksbestand is haast onbruikbaar op zeer kleine schaal, zeker binnen een stedelijke context. Het projectgebied staat daarbij gekarteerd als een **waterweg**, wat niet overeenkomt met het eigenlijke bodemgebruik. Het projectgebied dient echter gekarteerd te worden als bebouwde oppervlakte.

Figuur 17. Situering van het projectgebied op het bodemgebruiksbestand. (Rood: bebouwde oppervlakte, blauw: waterweg)

3.2.3.5 Gewestplan

Het Vlaams Gewestplan gaat terug op de 'wet op de stedenbouw', goedgekeurd in 1962. Tussen 1976 en 1980 werden 48 afzonderlijke plangewesten aangewezen, die samen het Vlaams Gewestplan vormen. Het Vlaams Gewestplan geeft de precieze functiebestemming van het totale grondgebied weer. De bestemming verwijst naar de algemene en aanvullende (bijzondere) stedenbouwkundige voorschriften zoals ze werden vastgelegd door de Vlaamse Regering. Op het gewestplan staat het projectgebied gekarteerd als een **woongebied met cultureel, historische en esthetische waarde**.

Figuur 18. Situering van het projectgebied op het gewestplan.

3.3 Historische situering van het onderzoeksgebied

3.3.1 Algemene historische situering

Het ontstaan van de stad Gent is een gecompliceerd verhaal. Lange tijd werd St-Amandus aanzien als de stichter van de stad maar recent archeologisch onderzoek heeft uitgewezen dat de Gentse ontstaansgeschiedenis veel verder teruggaat dan Amandus. Opgravingen toonden immers aan dat in de Romeinse tijd reeds een vicus te vinden was ter hoogte van de samenvloeiing van Leie en Schelde. De naam van deze vicus was naar alle waarschijnlijkheid Ganda, wat in het Keltisch zoveel zou willen zeggen als 'samenvloeiing'. Het is op deze plaats, aan de samenvloeiing van de Leie en de Schelde, dat de heilige Amandus in het tweede kwart van de zevende eeuw de St-Baafsabdij zou stichten, die in het begin ook de naam Ganda zou dragen. Kort daarop, in elk geval na 650, stichtte Amandus nog een tweede klooster, Blandinium genaamd (de latere St-Pietersabdij), ter hoogte van de Blandijnberg. Onafhankelijk van deze twee kloosterdomeinen ontwikkelde zich in de buurt van de Zandberg, vermoedelijk al in de zevende eeuw, een agrarische nederzetting dewelke tegen het tweede kwart van de negende eeuw zou uitgroeien tot een portus met handelsactiviteit met de naam Gandavum. De verschillende campagnes van de Vikingen bleken nefast te zijn voor de ontwikkeling van deze vroege bewoningskernen. De twee kloosters werden platgebrand en vermoed wordt dat ook de nederzetting Gandavum werd vernield.¹

Wanneer de Vikingen na de slag bij de Dijle definitief uit deze streken werden verdreven, werd door Boudewijn II van Vlaanderen een grafelijk castrum (het latere Gravensteen) opgetrokken op het zuidelijk deel van een toenmalig eiland dat werd gevormd door de Leie in het zuiden en het zuidoosten, de Lieve ten westen, de Leertouwers- of Plottersgracht ten noorden en noordwesten en de Schipgracht ten noordoosten. Op de rest van het eiland, ongeveer waar vandaag Oudburg te vinden is, ontstond een civiele nederzetting of burgus (Oud-BURG) in de schaduw van het castrum. Een nieuwe Portus ontstond aan beide zijden van de Leie ter hoogte van de Gras- en Korenlei en de Groentemarkt en ook de oude Portus op de Zandberg kende een heropleving. Beide bewoningskernen zouden in de loop van de tiende eeuw langsheen het traject van de Hoogpoort naar elkaar toegroeien. Ook nog in de tiende eeuw worden beide abdijen met steun van de Graven van Vlaanderen opnieuw heropgebouwd. Ook rond de abdijen ontstaan opnieuw kernen van bewoning.²

In de late 10de eeuw werd de eerste omwalling reeds overschreden en ontplooidde de oorspronkelijke handelsnederzetting zich in westelijke richting tot over de Leie, een uitbreiding die het gevolg was

¹ Georges Declercq (ed.), *Ganda en Blandinium. De Gentse abdijen van Sint-Pieters en Sint-Baafs (Gent, 1997)*.

² Adriaan Verhulst, 'Ontstaan en vroegste geschiedenis van de stad Gent: stand van het onderzoek', in: *Bijdragen voor de Geschiedenis der Nederlanden 9 (1954)*, pp. 15-27

van zowel economische als demografische groei. *“Rondom de uitgezwermde stedelijke handelsnederzetting, een gebied van zowat 80 hectare, kwam een nieuwe omwalling. Deze keer ging het initiatief van de stad zelf uit. De stadsvest die in de latere 12de eeuw tot stand kwam, wordt omschreven als een watergordel. Waar mogelijk werd de omwalling gevormd door bestaande stukken van de Leie of Schelde. Elders moesten verbindingen worden gegraven. Dit was onder meer het geval waar beide rivieren het dichtst bij elkaar kwamen, maar waar de samenloop werd verhinderd door de hoge zandrug van de Kouter. Daar werd de Ketelvest gegraven, de stadsgracht die tegenwoordig nog goed herkenbaar is in het stadsbeeld en die vanaf de grote Scheldebocht naar de landweg Nederkouter-Veldstraat loopt. Met de uitgegraven grond wierp men een aarden berm op als extra verdediging voor de stadszijde. De Ketelvest vormde de zuidelijke begrenzing van de versterkte stad ten opzichte van de Sint-Pietersabdij, of beter het Sint-Pieterskwartier dat van de abdijbezittingen deel uitmaakte.”*³

Gedurende de 13de eeuw, tijdens relatief vredige tijden, was het voornamelijk de gunstige ligging van Gent aan Vlaanderens twee belangrijkste rivieren die voor de ontwikkeling van de binnenhaven zorgde en bijgevolg voor de ontwikkeling van Gent tot middeleeuwse grootstad. Hoewel Gent zich in het binnenland bevindt, is de stad nooit opgehouden deze gunstige natuurlijke waterverbindingen verder te benutten. Aansluiting met het internationale zeevaartverkeer werd verkregen door, naar gelang de economische en politieke eisen, kanalen te graven in verschillende richtingen. Zo werd bijvoorbeeld reeds in het midden van de 13de eeuw de Lieve uitgegraven om een verbinding te creëren met Brugge en Damme. Dankzij het valoriseren van deze waterwegen en de aansluiting die werd gevonden met het internationale zeevaartverkeer bleef de stad groeien.⁴

Het is dan ook in deze 13de eeuw, vermoedelijk in het midden ervan, dat de zone net buiten de in de 12de eeuw gebouwde Walpoort wordt opgenomen in de stad, zowel voor bewoning als voor handelsactiviteiten. Door deze opname en uitbreiding van de stad verloor de 12de-eeuwse versterking zijn functie. *“De Kortedagsteeg-Walpoortstraat-Sint-Pietersnieuwstraat ontwikkelde zich als een as van waaruit nieuwe stedelijke ontwikkeling mogelijk was. De Nieuwstraat (Nieustrate) of huidige Sint-Pietersnieuwstraat wordt voor het eerst vermeld in de late 12de eeuw en verving een oudere, op dit ogenblik niet te lokaliseren verbindingsas. Ze werd wel de ruggengraat van een hele patroonmatige aanleg met blokken tussen waterstraatjes naar de Muinschelde en met dwarse verbindingen zoals de Bagattenstraat (Pargatenstrate) en de Savaanstraat (Stephanstrate), die pas in de late 13de eeuw voor het eerst opdoken.”*⁵ Het is dus meer dan waarschijnlijk dat de bouwblok waartoe het onderzoeksgebied behoort in de 13de eeuw voor het eerst ontwikkeld raakt.

³ Vermeiren et al. 2012, 31

⁴ J. Decavele, *De eeuwenoude Gentse zeehavenambitie* (Gent, 2010).

⁵ Vermeiren et al. 2012, 32

Tegen het einde van de 14de eeuw had de inmiddels derde Gentse stadsomwalling een omtrek bereikt van ongeveer 12,5 kilometer. Van het omwalde gebied van ca. 644ha was slechts 200ha bebouwd.⁶

Langzamerhand werden de onbebouwde zones in het stadscentrum opgevuld en pas aan het einde van de 15de eeuw en het begin van de 16de eeuw werden aanpassingen aan de omwalling noodzakelijk. Herhaaldelijke aanvallen en oorlogen hadden een versterkte stadsomwalling tot gevolg. De meest ingrijpende wijzigingen vonden plaats in 1539-1540 wanneer de stad gedeeltelijk werd ontmanteld, de binnenpoorten werden afgeschaft en een dwangburcht werd opgericht. Dit bastion werd al snel terug verlaten en gedeeltelijk ontmanteld, maar de dringende noodzaak voor een aaneensluitende stadsversterking met dammen, vesten en bastions bestand tegen de nieuwe krijgsmiddelen bleef bestaan.⁷

In diezelfde periode (na 1530) kende Antwerpen een snelle groei tot belangrijk handelscentrum. Als reactie hierop richtten de Gentenaren hun blik richting Westerschelde in plaats van het ondertussen verzande Zwin als uitweg naar de zee. Om verbinding te maken met de toenmalige voornaamste commerciële ader van Europa was een vorstelijk octrooi nodig. Gezien Keizer Karel V zijn geboortestad genegen was, liet hij in 1545 door landmeter Frans van de Velde een kanaalplan ontwerpen. Twee jaar later werd de toestemming verleend om met graafwerken te beginnen voor een kanaal tussen Gent en de Landdijk. Nog eens twee jaar later werd een doorsteek gemaakt naar de Westerschelde en werd er een schutsluis gebouwd. De Gentenaren hadden, ondanks hevige protesten van de Antwerpenaren die de concurrentiestrijd al voelden aankomen, eindelijk hun kanaal en hun sas. Op die manier werd -via de zogenaamde Sasse Vaart- een nieuwe rechtstreekse verbinding gecreëerd met de Westerschelde en zo ook met de zee. Keizer Karel toonde zijn steun aan het Gentse project in 1556 door er ostentatief gebruik van te maken om naar Vlissingen te varen alwaar hij verder afreisde naar Spanje.⁸ De Sassevaart vertrok vanuit Gent ter hoogte van de huidige Sassekaai, aan het huidige Neuseplein/Gent Tolpoort. Een verbinding tussen de Sassevaart en de Lieve werd gevormd door het Meerhemkanaal, dat ook wel Schipgracht of Burggravenstroom werd genoemd.

Doorheen de 16de eeuw onderging de economische, sociale en politieke structuur van de stad een serieuze verandering. De ambachtelijke privileges die een verlamdend effect hadden werden opgeheven. Er werd bevel gegeven tot het aanleggen van een dwangburcht, het zogeheten Spanjaardkasteel, op de locatie van de Sint-Baafsabdij, waardoor het grootste deel van deze belangrijke abdij en het dorp daar rond verdween. De tweede helft van de 16de eeuw werd

⁶ Inventaris Onroerend Erfgoed, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/122210> [geraadpleegd op 17-07-2020].

⁷ Inventaris Onroerend Erfgoed, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/122210> [geraadpleegd op 17-07-2020].

⁸ Marc Boone, Gita Deneckere, Birgit Cleppe, Georges Declercq, Marie Christine Laleman, Pieter Uyttenhove, Anne-Laure Van Bruaene (eds.), *Gent. Stad van alle tijden* (Brussel/Gent, 2016).

gekenmerkt door de godsdienststrubbelingen, waarbij Gent een hoofdrol zou vertolken. De stad kende een calvinistisch bewind van 1577 tot 1584. In deze periode werd een nieuwe omwalling met bastions rond Gent opgetrokken. Men bouwde hierbij grotendeels verder op de tweede omheining maar in het oosten kwam men dicht bij de stad en incorporeerde men wat overbleef van het Spanjaardskasteel mee in de versterking. Deze omwalling had de typische driehoekige vorm die de Gentse plattegrond zou blijven typeren tot eind 18de eeuw.⁹

Na het uitbreken van de Franse Revolutie in 1789 kwamen de Zuidelijke Nederlanden tussen 1794 en 1814 onder Frans bewind, wat een ingrijpende verandering van maatschappij en instellingen betekende. Gent werd benoemd tot hoofdstad van het departement Schelde, een van de negen departementen waarin de Zuidelijke Nederlanden in 1795 werden opgedeeld. Vanuit de ideologie die dit nieuwe bewind typeerde werden katholieke clerus en adellijke grootgrondbezitters hard aangepakt. Kerken en kloosters werden ten voordele van de staat verkocht of gesloopt en op de vrijgekomen ruimte verrezen nieuwe, burgerlijke gebouwen. Onder Napoleon I werd de stad verder ontmanteld.¹⁰

Onder koning Willem I (1814-1830) ging het Gent relatief voor de wind. Door het oprichten van de universiteit in 1816 was Gent, niet enkel op intellectueel niveau maar ook op bouwkundig vlak, een nieuw statussymbool rijker. Na de eerste turbulente jaren van de stichting van België, waaronder de sluiting van de Schelde en het kanaal van Terneuzen en het verlies van overzeese afzetgebieden, zet de groei van Gent zich door. Dankzij de katoen- en vlasindustrie wordt Gent één van de koplopers wat betreft textiel in Europa. Het bevolkingsaantal groeide sterk en op 60 jaar tijd een verdubbeling (155 000 in 1890). Fabrieken en arbeiderswoningen werden op de nog bestaande open ruimte aangelegd terwijl de stad zelf verder uitbreidde richting de randgemeenten. Het stadscentrum kende op het einde van de 19de eeuw ook nog enkele veranderingen. Oude stadswijken werden gesloopt, nieuwe wegen werden aangelegd en tal van historische waterwegen en wallen werden gedempt. In het aanloop naar de wereldtentoonstelling van 1913 werden een aantal restauraties van belangrijke monumenten uitgevoerd.¹¹

Voor een meer gedetailleerd zicht op de evolutie binnen het plangebied zelf zijn enkele historische kaarten bestudeerd. De vroegste kaarten zijn echter pas in de 16de eeuw te dateren.

⁹Inventaris Onroerend Erfgoed, <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/2504/bijlagen/12058> [geraadpleegd op 17-07-2020].

¹⁰ Marc Boone, Gita Deneckere, Birgit Cleppe, Georges Declercq, Marie Christine Laleman, Pieter Uyttenhove, Anne-Laure Van Bruaene (eds.), *Gent. Stad van alle tijden* (Brussel/Gent, 2016).

¹¹ Johan Dambruyne, Aletta Rambaut, Guido Jan Bral, Beatrix Bailieul & Geert Van Doorne (eds.), *Een stad in opbouw: Gent van 1540 tot de wereldtentoonstelling van 1913* (Tielt, 1992).

3.3.2 Historisch kaartmateriaal

3.3.2.1 *Panoramisch zicht op Gent (1543)*

Het *Panoramisch Gezicht op Gent 1534* is één van de oudste geschilderde stadsgezichten op Gent en geeft een topografisch beeld van het laatmiddeleeuwse Gent, kort voor de Sint-Baafsabdij plaats diende te maken voor het Nieuw Kasteel – later ook het ‘Spanjaardenkasteel’ genoemd – dat door Keizer karel V werd opgetrokken om de opstandige stad onder de knoet te houden, zoals bepaald in de Concessio Carolina.¹² Dit werk is eveneens de oudst bewaarde bron waarop de stad in haar volledigheid wordt gebracht.¹³ Onderwerp van het *Panoramisch Gezicht* is de stad Gent zoals ze zich voordeed voor de grote transformaties van het midden en de tweede helft van de 16de eeuw.¹⁴ Het is een werk in olieverf op doek, waarbij in de cartouche de datum 1534 genoteerd staat, waarmee we dit werk ook meteen erg precies kunnen dateren. Het betreft een panoramisch zicht op de stad Gent vanuit het oosten.

Op deze kaart vinden we het projectgebied terug in de onmiddellijke nabijheid van de Walpoort, gelegen aan de Ketelvest. Deze poort stond in voor de verdediging van de zuidelijke flank van de stad. Via de Korte Dagstraat (huidige Walpoortstraat) stond de poort in onmiddellijke verbinding met het Sint-Pietersdorp, waar de Sint-Pietersabdij gevestigd was. Achter het projectgebied (dus ten westen) vinden we reeds de Sint-Barbarakerk terug (gelegen aan de huidige Sint-Barbarastraat).

In het plangebied zelf, dat moeilijk te bepalen is op deze kaart, zijn binnen de bouwblok aan de kant van de Walpoortstraat één of twee huizen met zadeldak te zien, die met korte zijde op de Walpoortstraat gericht zijn. Het gaat om vrij kleine woningen, die wel vermoedelijk zijn uitgevoerd in baksteen. De achtervenen zijn niet duidelijk zichtbaar, maar lijken onbebouwd te zijn. Wel kunnen uiteraard structuren als waterputten, beerputten aanwezig zijn. Ook de perceelsopdeling is niet te herkennen.

¹² A. Capiteyn, L. Charles & M.C. Laleman, *Historische atlas van Gent. Een visie op verleden en toekomst*, Amsterdam, 2007, p. 24.

¹³ M.C. Laleman et al., *Het Panoramisch Gezicht op Gent 1534, Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis & Oudheidkunde te Gent, nr. 68*, 2014, Gent, p. 170.

¹⁴ M.C. Laleman et al., *Het Panoramisch Gezicht op Gent 1534, Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis & Oudheidkunde te Gent, nr. 68*, 2014, Gent, p. 168.

Figuur 19. Situering van het projectgebied op het panoramisch zicht op Gent

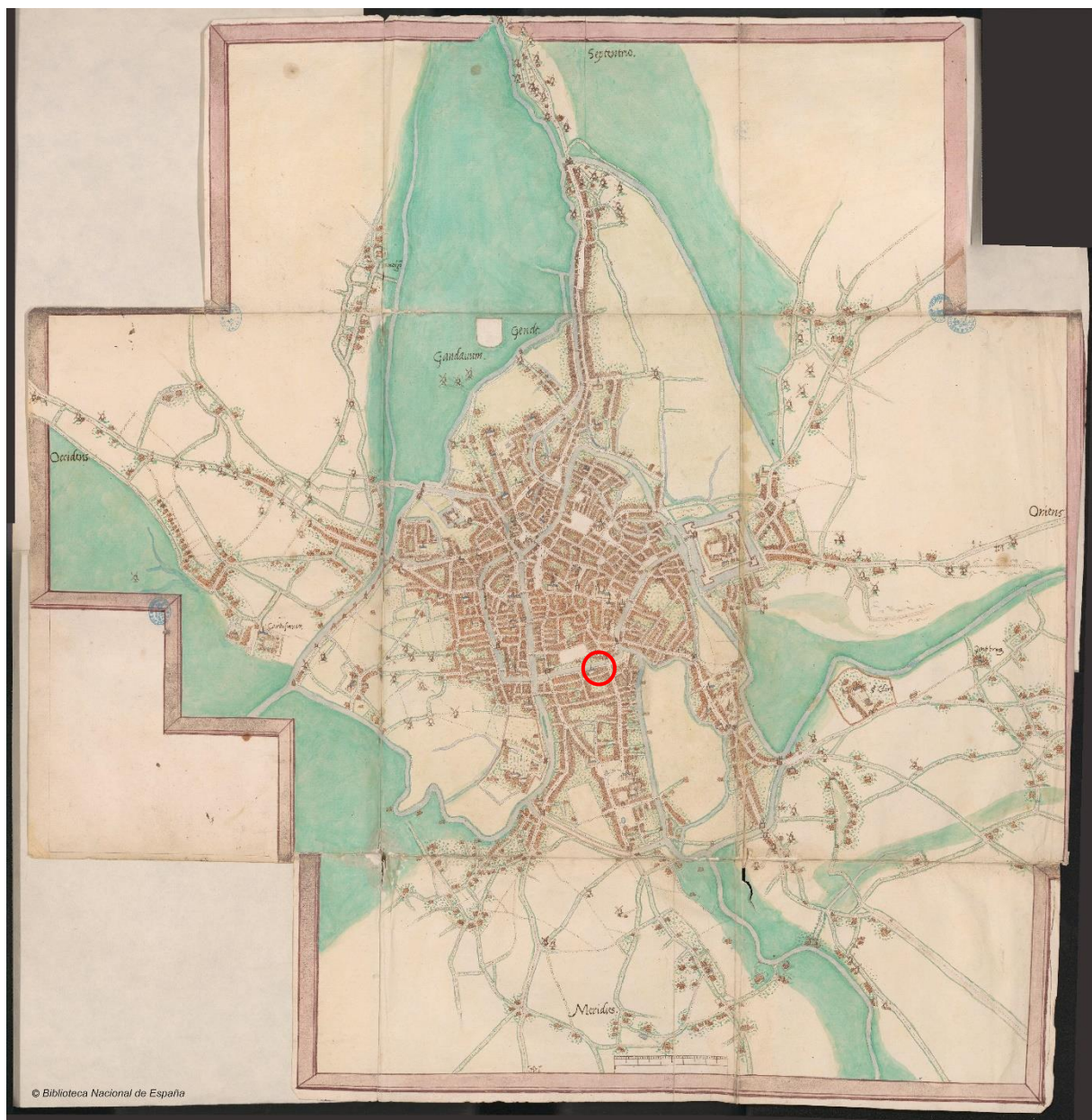
Figuur 20. Situering van het projectgebied op het panoramisch zicht op Gent

3.3.2.2 Kaart van Jacob Van Deventer (1559)

Wanneer we het projectgebied in detail bekijken op de kaart van Van Deventer,¹⁵ valt meteen het gebrek aan detail op in vergelijking met de voorgaande kaart. Van Deventer tekende geen individuele huizen, maar gaf huizenblokken weer.

Wel herkennen we opnieuw de Sint-Barbarakerk, die op deze kaart wel iets te ver naar het oosten gekarteerd lijkt. Ook de Walpoort staat duidelijk aangegeven op het plan.

Er kan wel besloten worden dat het terrein nog steeds met kleinere huizen bebouwd was. De achtererven zijn door de zeer schematische voorstelling niet zichtbaar.

¹⁵ Nationale Bibliotheek van Spanje, http://bdh.bne.es/bnearch/detalle/bdh0000043514_1 [geraadpleegd op 20-07-2020].

Figuur 21. Situering van het projectgebied op de kaart van van Deventer

Figuur 22. Situering van het projectgebied op de kaart van van Deventer (detail)

3.3.2.3 Kaart van Braun & Hogenberg (1572)

Op de kaart van Braun en Hogenberg,¹⁶ zijn er, aan de kant van de Walpoortstraat, nog steeds enkele woningen te herkennen. Het lijken er nu twee te zijn, maar dit kan te wijten zijn aan de eerder schematische weergave van de gebouwen. Opvallend is dat de rest van het bouwblok veel minder bebouwd lijkt dan op voorgaande kaarten. Ook dit kan mogelijk te wijten zijn aan de eerder schematische weergave op de kaart. Achter de huizen is nog veel open ruimte zichtbaar.

¹⁶ Universiteit van Heidelberg, <https://web.archive.org/web/20130331013330/http://diglit.ub.uni-heidelberg.de/diglit/braun1582bd1> [geraadpleegd op 20-07-2020].

Figuur 24. Projectgebied op de kaart van Braun & Hogenberg (detail)

3.3.2.1 Afbakening van de grens tussen de stad Gent en het Sint-Pietersdomein ter hoogte van de huidige Sint-Pietersnieuwstraat (1578)¹⁷

Figuur 25: Projectgebied op plan 1578

¹⁷ Cartesius

Figuur 26: Projectgebied op plan 1578 (detail)

Deze kaart werd opgemaakt in navolging van de vele geschillen tussen de stad en de Sint-Pietersabdij over de grenzen van het kwartier van Sint-Pieters. Uiteindelijk legde deze kaart de grenzen vast, nadat op 13 mei 1578 een akkoord werd gesloten.

Op de kaart geeft de zwarte lijn de grens weer. Het voordeel is dat op deze kaart het onderzoeksgebied vrij duidelijk staat afgebeeld.

In de gehele bouwblok langs de Walpoortstraat kunnen 7 huizen herkend worden, de meeste hiervan zijn met de korte zijde op de straat gericht. Binnen het onderzoeksgebied zelf kunnen 1 of 2 huizen herkend worden met zadeldak, die beiden met de korte zijde op de straat gericht zijn. Een van de twee gebouwen heeft een trapgevel en een trapje naar de voordeur. Het lijkt dat bij dit gebouw de gelijkvloerse verdieping dan ook iets hoger ligt dan bij de naburige woningen. Het is dan ook waarschijnlijk dat dit gebouw een kelderverdieping had.

De oranje kleur van de woningen geeft aan dat ze vermoedelijk in baksteen werden gebouwd. Op de achtererven staat niets afgebeeld, maar kunnen vermoedelijk aanverwante structuren zoals beerputten en waterputten, horende tot de woningen, verwacht worden. Er is in ieder geval midden in het woonblok nog veel open ruimte zichtbaar.

3.3.2.2 Kaart van Guicciardini (1612)

Wanneer we de stadsgezicht bij Guicciardini bekijken,¹⁸ valt meteen ook de hoge graad van verwantschap op met de kaarten van Braun en Hogenberg, wat te verklaren valt door het feit dat al deze kaarten terug gaan op de kaarten van Jacob van Deventer.¹⁹ Er kan een eerder schematisch weergave van het projectgebied herkend worden. Toch kan er op zijn minst gezien worden dat het plangebied nog bebouwd was en dat de achtererven nog relatief onbebouwd waren.

Figuur 27. Projectgebied op de kaart van Guicciardini

¹⁸ Wikipedia, https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_oude_kaarten_van_Gent [geraadpleegd op 20-07-2020].

¹⁹ Hendrik Deys, *Guicciardini Illustratus. De kaarten en prenten in Lodovico Guicciardini's 'Beschrijving van de Nederlanden'* (Utrecht, 2001).

Figuur 28. Projectgebied op de kaart van Guicciardini (detail)

3.3.2.1 Kaart van Bleau (1649)²⁰

Op de kaart van Bleau, te dateren omstreeks 1649, zijn binnen het onderzoeksgebied een of twee woningen met korte zijde op de Walpoortstraat gericht, te herkennen. Opvallend is dat het bouwblok, waartoe het onderzoeksgebied behoort, op deze kaart duidelijk wel volledig bebouwd is langs de straatzijden (in tegenstelling tot wat op de kaarten van Braun en Hogenberg en Guicciardini afgebeeld staat).

De achtererven staan op deze Bleau-kaart afgebeeld als tuintjes en zijn wederom voornamelijk onbebouwd.

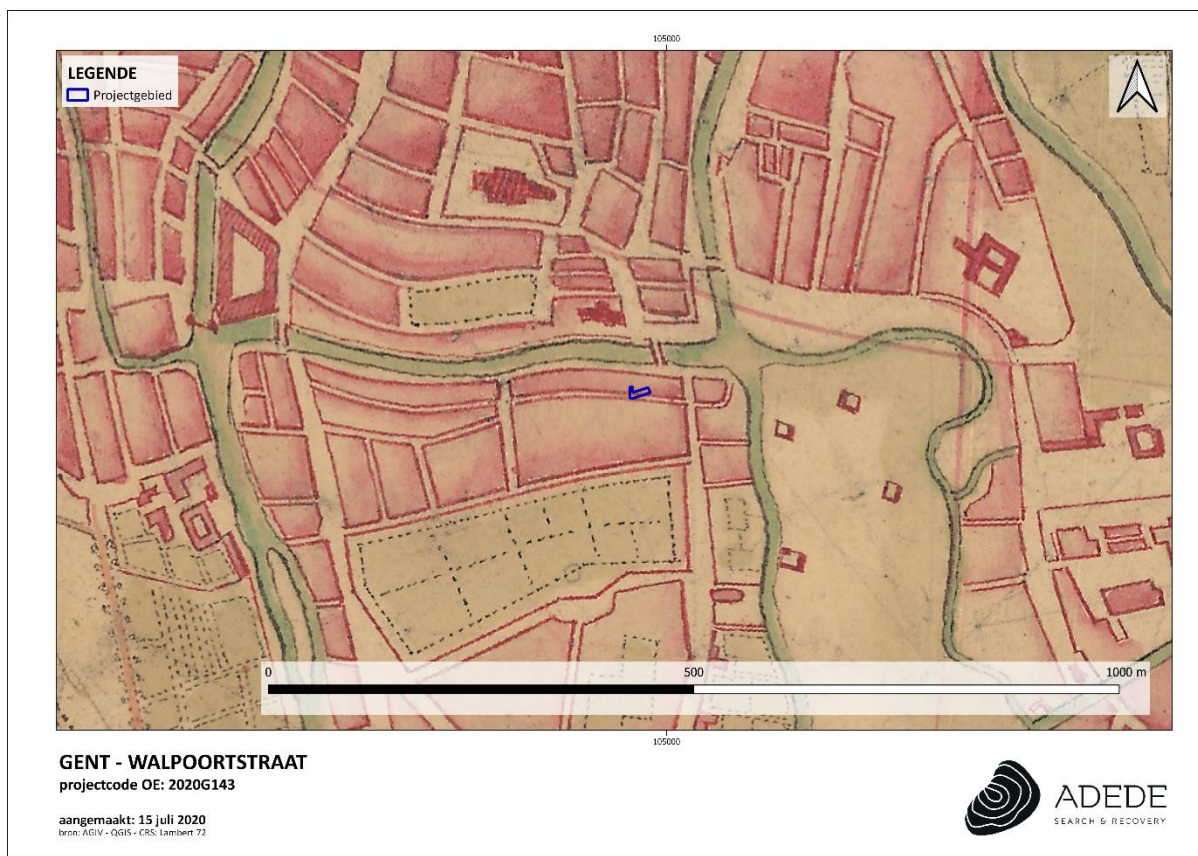
²⁰ Cartesius

Figuur 29: Projectgebied op de kaart van Bleau (1649)

3.3.2.2 Kaart van Villaret (1745-1748)

Ook de Villaretkaart blinkt niet echt uit in detail. De Walpoortstraat, die in het verlengde ligt van de Walpoortbrug over de Ketelvest, ligt op deze kaart niet in lijn met de brug. Het gehele bouwblok staat als roze ingekleurd en is dus vermoedelijk nog steeds bebouwd. Er kan niets gezegd worden over de inrichting van de achtererven of over de individuele gebouwen binnen het onderzoeksgebied.

Figuur 30. Situering van het projectgebied op de kaart van Villaret.

3.3.2.3 Kaart van Ferraris (1771 – 1778)

Ook op de Ferrariskaart is niet erg veel detail waar te nemen. Er lijkt wel vooral bebouwing te zijn langs de straatzijde, met twee meer langgerekte gebouwen en enkele 'kortere' gebouwen. De achtererven staan meestal ingekleurd als tuintjes, maar is toch reeds meer bebouwd dan op bvb. de kaarten uit de 16de en 17de eeuw. Vermoedelijk is er toch als sprake van enige bouwactiviteit.

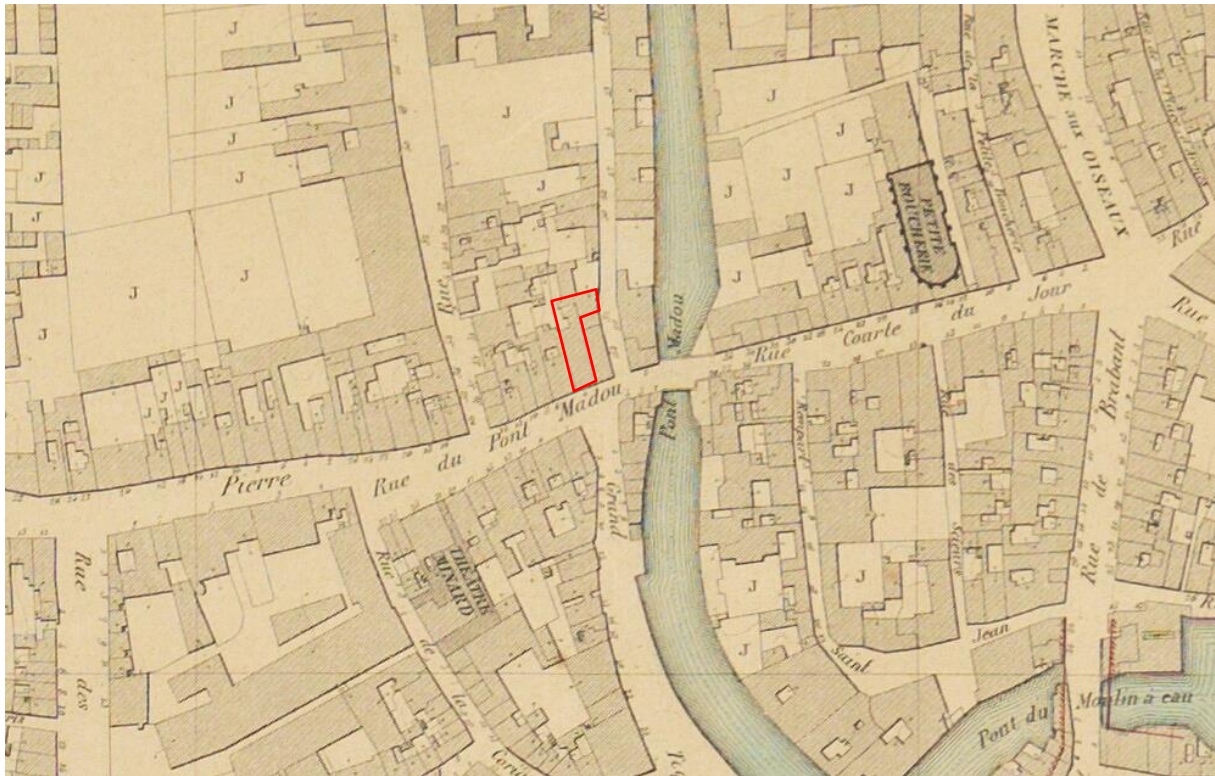

Figuur 31. Situering van het projectgebied op de kaart van Ferraris.

3.3.2.1 Kaart van Gérard (1855)²¹

Op deze kaart staat binnen het plangebied een langgerekte woning afgebeeld. Er is slechts een klein stukje van het achtererf dat niet bebouwd blijkt te zijn. Het is niet geheel zeker hoeveel verbouwingen er reeds hebben plaats gevonden, maar gezien dit beeld toch wel sterk verschil van het beeld op bvb. de kaart uit 1578, kan er toch wel vermoedt worden dat er reeds een sterke bouwactiviteit heeft plaats gevonden. De eerder grillige vormen van de aanwezige bebouwing ten opzichte van de 16de-eeuwse kaart, alsook het verdwijnen van de open ruimte op de achtererven (een feit dat ook reeds deels op de Ferrariskaart zichtbaar was), zijn hiervoor sterke indicaties.

²¹ Universiteitsbibliotheek Gent: <https://lib.ugent.be/nl/catalog/rug01:001815282>

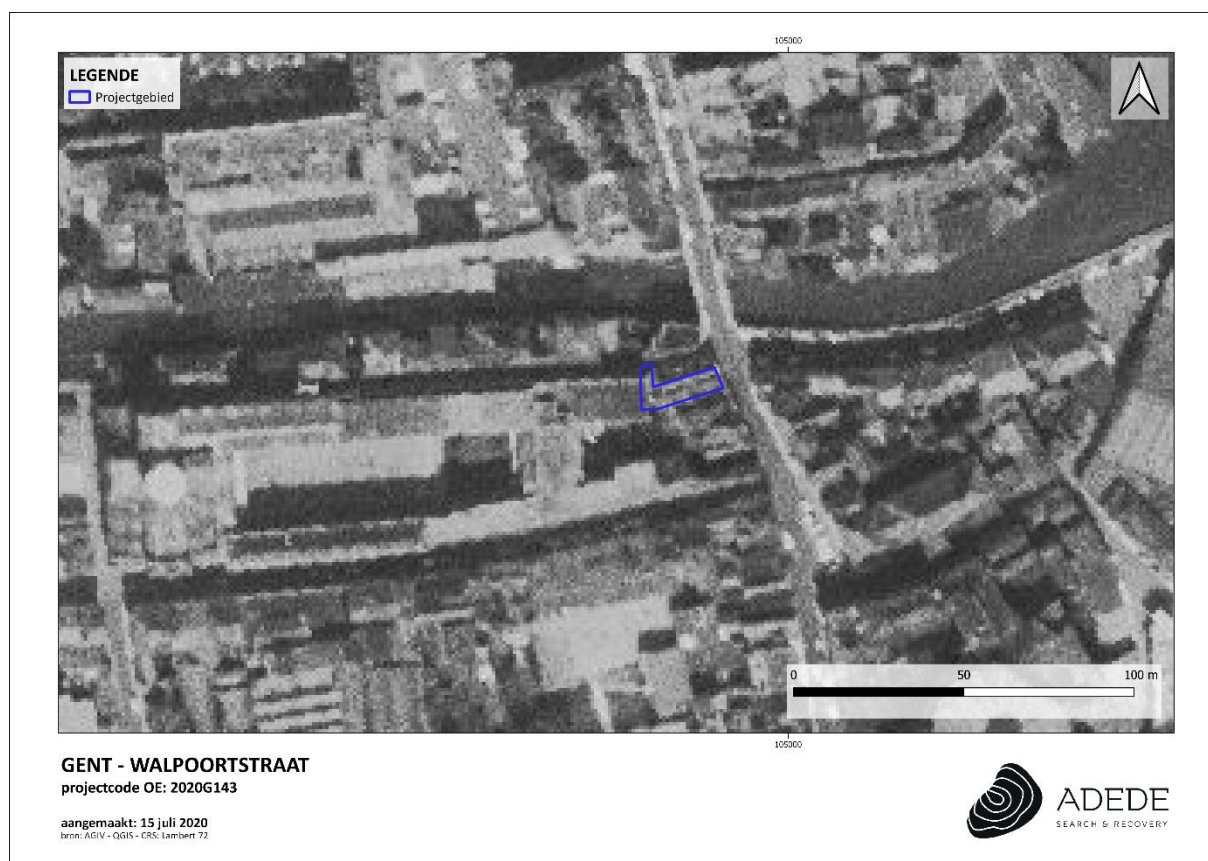

Figuur 32: Plangebied op kaart van Gérard (1855)

3.3.3 Luchtfoto's

3.3.3.1 *Luchtfoto 1971*

Op de luchtfoto van 1971 is het onderzoeksgebied moeilijk te herkennen dankzij de lage kwaliteit van de foto. Het projectgebied lijkt ook een weinig te veel noordelijk gekarteerd te worden. Daarbij lijkt het er ook op dat het grootste gedeelte van het projectgebied bebouwd lijkt. Enkel het zuidoostelijke deel van het projectgebied is mogelijk onbebouwd. Dit komt overeen met wat zichtbaar was op de kaart uit 1855.

Figuur 33. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1971.

3.3.3.2 Luchtfoto 1979-1990

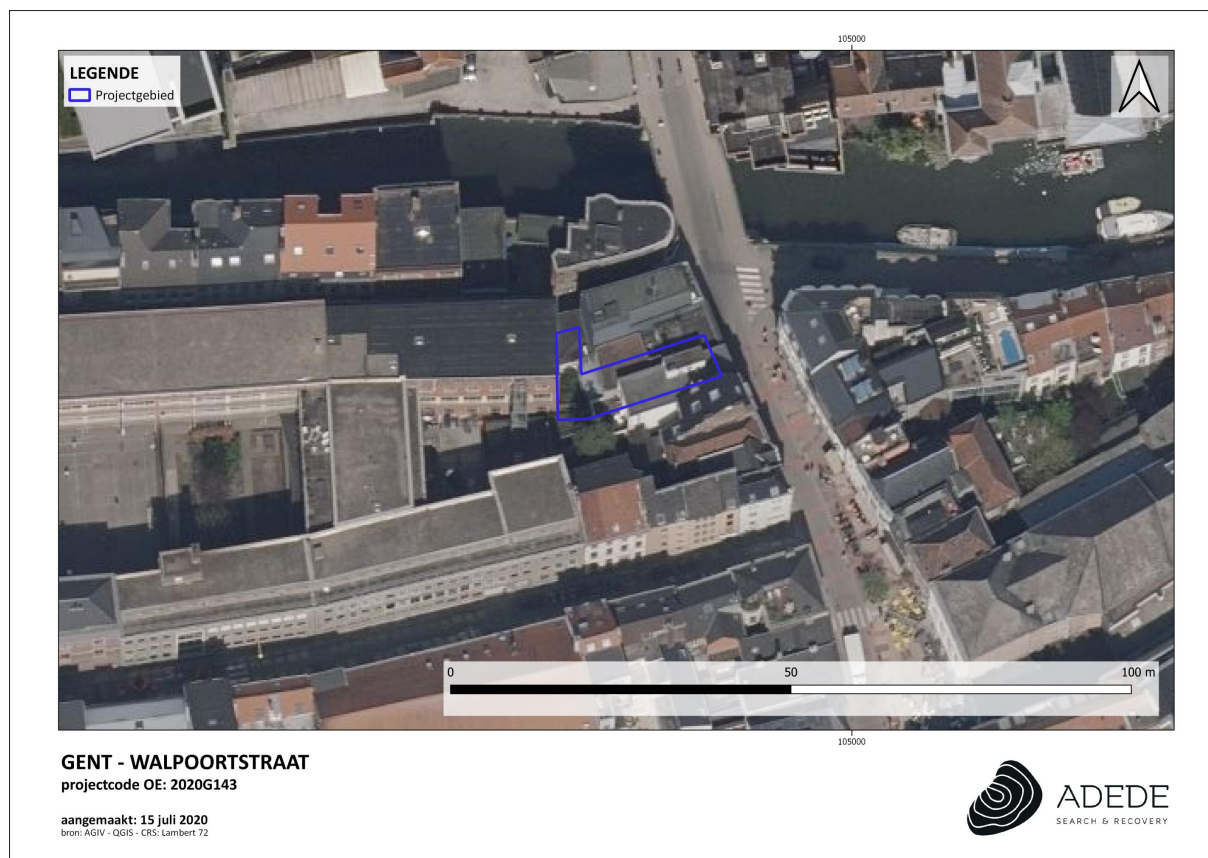
Ook op deze luchtfoto lijkt er een kleine afwijking naar het noorden te zijn en ook deze foto is door de slechte kwaliteit moeilijk te interpreteren. Het projectgebied en zijn omgeving lijken op basis van deze luchtfoto niet aan veranderingen onderhevig te zijn geweest.

Figuur 34. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1979-1990.

3.3.3.3 Luchtfoto van 2018

De Luchtfoto van 2018 is veel beter van kwaliteit en maakt het mogelijk om het projectgebied in iets meer detail te bespreken. De luchtfoto lijkt de situatie zoals weergegeven op de twee voorgaande luchtfoto's te bevestigen. De zuidoostelijke hoek van het projectgebied, zo'n 21m² blijft daarbij onbebouwd. De rest van het projectgebied is volledig bebouwd.

Figuur 35. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1979-1990.

3.4 Archeologische situering van het projectgebied

3.4.1 Archeologische nota's en onderzoek in de omgeving

- Gent-Bagattenstraat: In het kader van een bouwaanvraag voor een perceel gelegen aan de Bagattenstraat, werd door archeologisch studie bureau Hembyse een vooronderzoek uitgevoerd. Zij kwamen tot het besluit, dat het projectgebied gelegen is in een waardevolle archeologische zone met een groot potentieel gezien de grote hoeveelheid vondsten die in het verleden genoteerd werden, gaande van de steentijd tot vandaag.²²
- Voor de vervanging van nutsleidingen in de straten rondom de Bagattenstraat werd door de Gentse stadsarcheologische dienst een archeologienota met uitgesteld traject opgesteld. Zij kwamen eveneens tot de conclusie dat het projectgebied in een archeologisch waardevolle zone gelegen is, al verwachtten zij dat de ondergrond ter hoogte van de openbare weg ernstig verstoord zou zijn door de aanleg van voorgaande nutsvoorzieningen en rioleringen.²³
- Voor de vervanging van nutsleidingen op de Sint-Jansvest en de Saghermansstraat, werd door de stadsarcheologische dienst van Gent een Archeologienota met beperkte samenstelling opgesteld. Gezien de geplande werken allen zouden plaatsvinden binnen gabarit en gezien er slecht een zeer beperkt potentieel was op kenniswinst, werd voor deze werken geen verder onderzoek aangeraden.²⁴
- In het kader van de herbestemming van het Wintercircuit, werd door de Gentse Stadsarcheologische dienst een vooronderzoek gedaan, waarbij geconcludeerd werd dat dit projectgebied wel degelijk in een archeologisch waardevolle zone ligt, maar door de reeds uitgevoerde opgravingen en de moeilijkheden die voortkomen uit de stabiliteitsproblemen met de ondergrond, wordt hier geen verder onderzoek geadviseerd.²⁵
- Voor uitbreidingswerken aan de kelders van de Gentse vooruit werd door Ruben Willaert een archeologisch vooronderzoek uitgevoerd. Gezien het historisch belang van deze omgeving, werd ook hier verder onderzoek geadviseerd.²⁶
- Voor geplande de-nieuwbouwwerken op het VISO-schoolterrein werd door ABO een vooronderzoek opgesteld zonde ingreep in de bodem. De conclusie luidde hier dat, gezien

²² Bart De Smaele en Hadewijch Pieters, *Gent-Bagattenstraat – Rozendaalken* (Gent, 2017).

²³ Geert Vermeiren, *Cluster Bagattenstraat* (Gent, 2017).

²⁴ Marie-Anne Bru, Geert Vermeiren, Peter Steurbaut, *Archeologienota met beperkte samenstelling Sint-Jansvest, Saghermansstraat* (Gent, 2017).

²⁵ Geert Vermeiren, *Lammerstraat 13, wintercircuit* (Gent, 2017).

²⁶ Janiek De Gryse, Clara Thys, Joren De Tollenaere, Aaron Willaert, *De Vooruit* (Gent, Oost-Vlaanderen) (Gent, 2016).

het historisch belang van de site, verder archeologisch onderzoek nodig was in de vorm van een landschappelijk bodemonderzoek en een proefsleuvenonderzoek.²⁷

- Archeologische opgraving van de Krook: Tijdens het onderzoek aan de Waalse Krook konden een groot aantal archeologische sporen en structuren herkend worden. De vroegste sporen van menselijke activiteit waren te dateren in de 9de-10de eeuw. In deze periode kon nog geen duidelijke bouwsels en dergelijke vastgesteld worden. Pas in de 13de eeuw zijn de eerste sporen van bebouwing, voornamelijk onder de vorm van leerlooierijen binnen dit gebied aanwezig. De structuren die in verband konden worden gebracht met deze leerlooierij worden verschillende keren aangepast/herbouwd, tot in de 16de eeuw, wanneer de leerlooiers definitief verdwijnen uit dit gedeelte van de stad.

3.4.2 CAI Indicatoren

CAI-melding	Locatie	Datering	Beschrijving
160584	50m (W)	Romeins	Vermoedelijke resten van een Romeins Vlakgraf.
		Middeleeuws	Bewoningssporen, oude cultuurlaag. 2 oostwest georiënteerde structuren (een gracht en mogelijk gebouwstructuur of dump). Laat dertiende-eeuwse gracht. Zandontginningskuilen. Drie kleinere kuilen en een greppeltje.
		Vroegmodern	Grote afvalkuil.
		Nieuwste Tijd	Zigzagloopgraaf (WOII).
222012	140m(Z)	Metaaltijden	Handgevormde licht besmeten randscherf. Hieruit kan afgeleid worden dat er een ijzertijdsite aanwezig is in de nabijheid van de huidige site.
		Romeins	Romeins brandrestengraf met verbrande scherven van een romeinse pot.
		Middeleeuws	Vondstenconcentratie van aardewerk. Afvalkuilen. Losse vondsten van 12 ^{de} -13 ^{de} -eeuwse munten. Laat-middeleeuwse grachten. Muurstructuren met een oost-west oriëntering.
		Nieuwste Tijd	Muurstructuren met een oost-west oriëntatie.

²⁷ Tine Van den haute, *Archeologische evaluatie van het bodemarchief aan de Jan-Baptist Guinardstraat 23 te Gent (Oost-Vlaanderen)* (Gent, 2018).

			Duitse schuil- of oefenloopgraaf.
333522	0m (N)	Middeleeuws	Fragmenten in kalkzandsteen; maaswerk, vensterstijlen, afgeschuinde raamdorpels met typische laatgotische profileringen en freinslag, waarschijnlijk afkomstig van het Joris Vrancxgodshuis dat in de 18de eeuw werd gesloopt.
160575	50m (O)	Vroegmodern	Oost-west lopende muur, waarvan het meest westelijke deel gekenmerkt werd door een fundering met spaarbogen. Het centrale deel was een baksteenmuur met een plint uit Doornikse kalksteen. Het oostelijke deel had opnieuw spaarbogen. De onderzochte muur behoorde tot het zuidelijk gelegen huis. De muur kan dus gerelateerd worden aan het gebouw dat wordt afgebeeld op de gravure van Hondius (1641) en op het stadsplan van J. Gerard (1885).
157829	150m(ZO)	Middeleeuws	Sporen van Doornikse Kalksteen en nis met polychrome beschildering.
333508	50m(NW)	Middeleeuws	Kelderverdieping: Kelderensemble waarvan centrale kelder bestaat uit 2 beuken van elk 4 traveën; zuilen zijn van het Toscaanse type; onregelmatige vorm; onder de straat: gewelfde zijbeuk, eveneens in 4 traveën.
333503 & 333504	70m(NW)	Middeleeuws	Gefrijnd, niet opgedeeld tekstvak; achtergrond is geciseleerd; opschrift: G/StP Opgericht ten gevolge van een meningsverschil tussen de abt van de St-Pietersabdij en de stad Gent in verband met de begrenzing van hun grondgebied. Beide stenen werden vermoedelijk aangebracht op het ogenblik dat de Ketelpoort werd afgebroken. De oorspronkelijke stenen met het wapenschild van de Sint-Pietersabdij werden niet teruggevonden, maar deze grenspalen zijn met zekerheid de opvolgers.

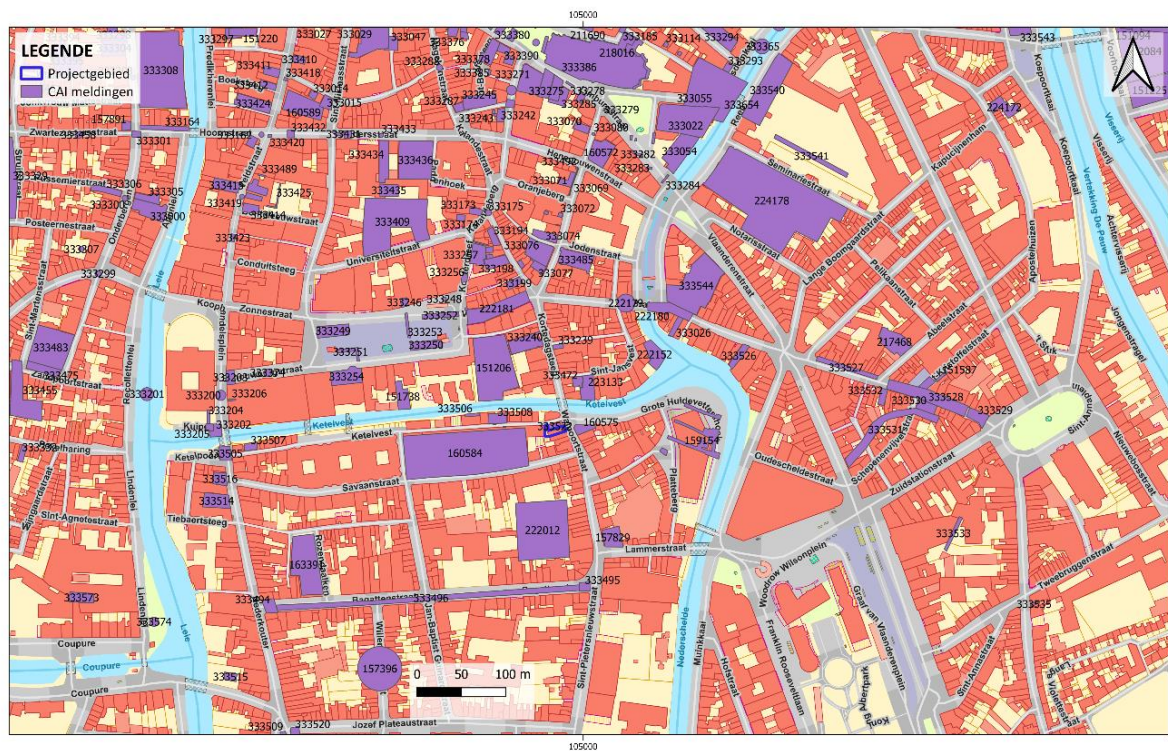
333506	120m(NW)	Onbepaald	Resten in baksteen, Doornikse kalksteen en hout; muur bestond achtereenvolgens, in horizontale doorsnede, uit een parement van (broze) bakstenen, Doornikse kalkstenen en achterliggende houten palen.
333496	50m(ZW)	Nieuwste Tijd	Resten in baksteen, langs de straatzijde die in het verleden is verbreed: funderingsmuren, opgevulde kelders, doorgebroken gewelven. Centrale gedeelte van de straat moet genivelleerd zijn; daar enkel ongestoorde moederbodem
333495	40m(Z)	Vroegmodern	Blauwgrijs aardewerk uit de zestiende eeuw in opgevulde bouwsleuven die in de moederbodem zijn uitgegraven
163391	340m(ZW)	Middeleeuwen	Sporen en vondsten van grijs en rood aardewerk.
		Vroegmodern	Muurresten, sporen en vondsten (o.a. steengoed en metaal).
		Nieuwste Tijd	Recente verstoring, afkomstig van bebouwing.
157396	330m(ZW)	Romeins	In Rome geslagen bronzen sestertius van Hadrianus.
159154	140m(NO)	Middeleeuws	kaaimuur en oeverbeschoeiing, vermoedelijk te dateren in de middeleeuwen. De kaaimuur was aan de noordelijke zijde tegen een vierkante structuur aangebouwd. Een verder verloop van de muur ten noorden van deze structuur kon niet vastgesteld worden. Dit doet vermoeden dat de Scheldeoever op het noordelijk deel van de site bestond uit aarden wallen. De massieve opbouw van de vierkante structuur in baksteen en natuursteen (Balegemse kalkzandsteen?) doet vermoeden dat het een zware constructie diende te dragen: torenstructuur die ook op oude stadsplannen wordt weergegeven? 5 leerlooierskuipen. Tussen de kuipen waren duidelijke morfologische verschillen op te merken. 1 kuip was gemaakt uit hout, een andere uit baksteen, en de 3 kuipen die samen liggen in sleuf 8 zijn

			houten kuipen ingekapseld in een bakstenen bovenbouw. In alle kuipen werd kalkaanslag aangetroffen. Dit wijst erop dat de kuipen gebruikt werden als kalkbaden en in het begin van het leerlooierijproces kunnen geplaatst worden. Een 2de hypothese stelt dat de kalkaanslag een restant is van de voorgaande stap in het proces en dat de kuipen weldegelijk dienden voor het eigenlijke looiproces. Rond de batterij in sleuf 8 werden restanten aangetroffen van een atelier. Ten oosten van de kuipen was nog een deel van de werkvloer bewaard. Naast de kuipen werd ook een grote hoeveelheid leerlooiersafval gevonden, voornamelijk hoornpitten van geiten en runderen (geeft het verschil tussen wit leer en zwart leer). In sleuf 8 werden bovendien ook werktuigen gevonden die kunnen geassocieerd worden met het leerlooiersproces, o.a. ijzeren haak. restanten van ovenstructuren die mogelijk met artisanale activiteiten in verband te brengen zijn.
		Vroegmodern	industriële bedrijvigheid vanaf het einde van de 18e eeuw.
		Nieuwste Tijd	Resten van een fabrieksgebouw
		ongedateerd	Bakstenen gebouwstructuren. 4 opeenvolgende fasen kaaimuren en oeverbeschoeiingen konden onderzocht worden. Op twee plaatsen werden bakstenen kaaimuren aangetroffen. Hun structuur en aanleg duiden op een individuele aanleg. Restanten van een watertrap nog zichtbaar. De Daaropvolgende fase is er één met een kaaimuur samengesteld uit Doornikse kalksteen en bakstenen,

			aansluitend op de vierkante constructie aangetroffen in het noorden van het opgravingsterrein.
333514	400m(W)	Romeins	Vondst van enkele Gallo-Romeinse scherven.
		Onbepaald	Perceel 1091b: Kelder opgetrokken in baksteen met sporadisch wat Doornikse kalksteen tussen. Aanzert van een boog in Doornikse kalksteen in de oostgevel. In deze kelder stonden twee zuilen met krulkapiteel. In de kelder van 1093c zouden zelfs 4 zuilen gestaan hebben. Perceel 1090f: Resten van een gebouw in Doornikse kalksteen.
333516	400m(W)	Onbepaald	Resten in Doornikse kalksteen; muren vertonen vier nissen of zgn. maziergaten.
333505	370m(W)	Romeins	Bronzen munt van Constantinus Chlorus.
		Onbepaald	Bakstenen buitenpoort. Resten in Doornikse kalksteen, met bovenbouw in baksteen
333507	340m(NW)	Vroegmodern	Gebeeldhouwde trapthal in Louis-XVI stijl.
151206	90m(NW)	Metaaltijd	Enkele scherven. Te fragmentarisch om nauwer te dateren.
		Middeleeuwen	cultuurlaag aan de noordzijde begrensd door een greppel. Aardewerk uit de greppel kan in de 13de eeuw geplaatst worden; aardewerk uit de cultuurlaag 2de helft 12de -13de eeuw. Restanten van middeleeuwse wal, genivelleerd in de 14de eeuw bij de aanleg van een nieuwe stadsomwalling vanwege uitbreiding van de stad. Traditioneel wordt de aanleg van deze wal gesitueerd omstreeks 1100. Aangezien de onderliggende cultuurlaag echter uit de 2de helft 12-13de eeuw dateert, is het mogelijk dat het hier om een uitbreidingsfase/herstelling gaat van het wallichaam. Volledig ondergrondse natuurstenen kelder (K1), bij

			onderzoek intact bewaard. Mogelijk oorspronkelijk slechts deels ondergronds. Kan mogelijk in verband gebracht worden met een Steen. Mogelijk moet de kelder geïnterpreteerd worden als een onderkelderd bijgebouw, mogelijk een keuken, gelegen op het erf van een echt Steen. Er zijn immers verschillende aanwijzingen dat de kelder deel uitmaakte van een groter, rechthoekig geheel. Werd nog aangepast in de loop van de 14de-15de eeuw Direct ten zuiden van bovenvermelde kelder, werd een tweede, kleinere kelder (K2) in baksteen aangetroffen. Deze lag mogelijk op een ander erf. Deze kelder werd later verschillende keren aangepast. In de oostmuur bevonden zich twee mijternissen. kelder (K3). Deze was vreemd genoeg verbonden aan kelder K2 door middel van 2 spaarbogen. De kelder werd oorspronkelijk afgedekt met een bakstenen tongewelf. godshuis; mogelijk is het godshuis ontstaan door de aankoop of gift van één pand met omliggend erf (misschien het veronderstelde Steen?) en is later uitgebreid met de naastgelegen erven en percelen.
		Vroegmodern	In de eerste helft van de 17de eeuw werd een nieuw godshuiscomplex gebouwd dat geen rekening hield met de middeleeuwse gebouwen en perceelsgrenzen. De keuken die werd aangetroffen (grote haard en muurnissen) behoort tot deze fase. Er werd een vleugel opgetrokken ten westen en in het verlengde van de kapel. Dit waren mogelijk de gemeenschappelijke ruimtes van het godshuis. Trapkoker. 5-tal skeletten in anatomisch verband; grote hoeveelheid los botmateriaal. Er werden geen

			sporen van planken of kisten teruggevonden. Een aantal speldjes wijzen mogelijk op het gebruik van lijkwades. Het gaat voornamelijk om oudere mannen.
223133	90m(NO)	Onbepaald	Puinlagen gekoppeld aan het ophogen van het terrein nabij de Ketelvest.
		Middeleeuws	Middeleeuwse landbouwlaag. Sporen van de bovenste lagen van de wal langs de Ketelvest. Aardewerk. Dierlijk materiaal.
		Vroegmodern	Verschillende muurfunderingen, mogelijk gelinkt aan het huidige pand. Een mortellaag sluit aan bij één van de funderingen. Puinkuil. Spoor of laag die richting de Ketelvest naar beneden duikt. Bakstenen restant van een vloer, fundering of trap. Aardewerk. Dierlijk materiaal.
		Nieuwste Tijd	Bakstenen muurfundering, wellicht fundering van een tuinmuur of restant van een afwateringsgoot. 2de bakstenen muurfundering, wellicht gelinkt aan de huidige kelder.
333472	60m(NO)	Middeleeuws	Boven de moederbodem, op grotere diepte, werd een scher gerecupereerd.
333240	100m(NO)	Middeleeuws	Wolweverskapel, later Vleeshuis.

GENT - WALPOORTSTRAAT
projectcode OE: 2020G143

aangemaakt: 15 juli 2020
bron: AGIV - QGIS - CRS: Lambert 72

Figuur 36. Situering van enkele CAI locaties in de omgeving van het projectgebied.

4 Besluit

In het kader van de aanvraag van een bouwvergunning voor de renovatie en uitbreiding van een gebouw gelegen aan de Walpoortstraat 4 te Gent, werd door ADEDE BVBA een bureaustudie uitgevoerd in het kader van het opstellen van een archeologische nota met uitgesteld traject.

Het doel van dit onderzoek is driedelig. Allereerst wordt op basis van de beschikbare informatie nagegaan of er archeologische resten te verwachten zijn op het terrein. Vervolgens wordt nagegaan hoe goed deze archeologische resten bewaard zijn en in hoeverre ze bedreigd zijn door de geplande bouwwerken. Ten slotte wordt nagegaan wat het potentieel tot kennisvermeerdering is. Op basis van beschikbare en geraadpleegde bronnenmateriaal kon binnen het bureauonderzoek de aan-of afwezigheid van een archeologische site of relevante archeologische overblijfselen binnen de contouren van het onderzoeksgebied niet met zekerheid worden aangetoond. Wel is het mogelijk een archeologische verwachting naar voor te schuiven ten einde een antwoord te kunnen bieden op de gestelde onderzoeksvragen.

Gent maakt deel uit van de noordelijke laagvlakte van België, die nergens hoger reikt dan 50m en, op wat zachte glooiingen na, nagenoeg biljartvlak is. De stad dankt haar ontstaan aan de nabijgelegen samenvloeiing van Leie en Schelde enkele honderden meter ten zuidoosten van het onderzoeksgebied. Het Gentse landschap wordt gekenmerkt door de Blandijnberg (29m) in het zuiden, enkele hoger gelegen zandruggen (waarvan de zandrug Kouter – Kalanderberg – Zandberg – Hoogpoort – Leie het meest uitgesproken is), en vochtige moerassige dalbodem er tussenin.

De Blandijnberg heeft een langwerpige noord – zuid georiënteerde vorm en is langs weerszijden omgeven door meanders van Leie en Schelde. De drassige vallei ten noorden van de Blandijnberg heeft doorheen de tijd een erg veranderlijk karakter gekend. Ze werd op verschillende plaatsen doorsneden door de vele vertakkingen van de beide rivieren die, vanaf het moment dat de mens het gebied in gebruik begon te nemen, nog werden aangevuld met tal van kunstmatige grachten.

Het plangebied zelf ligt op een hoogte van 11,2 tot 11,6m TAW met enkele kleine maar abrupte hoogtewijzigingen die vermoedelijk het gevolg zijn van kunstmatige ingegrepen binnen het plangebied

Gelegen in de historische binnenstad van Gent, kan aan het Historisch belang en archeologisch potentieel van dit projectgebied niet voorbijgegaan worden. Dit blijkt ook uit de CAI meldingen en diverse onderzoeken in de buurt. Vermoedelijk werd het gebied vanaf de 13de eeuw bebouwd, maar vroegere sporen zouden uiteraard ook kunnen voorkomen.

Er kan dus een hoge verwachting naar voor geschoven worden, niet enkel wat betreft de late middeleeuwen, de vroegmoderne periode en de hedendaagse periode (voor al deze periodes kon op basis van de historische info en het historische kaartmateriaal een intensieve bebouwing genoteerd

worden), maar ook voor de steentijd (gelegen in de alluviale vlakte van de Schelde en de Leie), en ook voor de Romeinse periode. Zo werden er voor de steentijden verschillende vondsten gedaan die een steentijdnederzetting in de omgeving lijken te impliceren, maar ook heel wat Romeinse grafvondsten wijzen op een intensieve bewoning in de Romeinse periode in de omgeving.

Gezien het grote potentieel op kenniswinst en de uiterst bedreigende aard van de geplande werken, waarbij het volledige projectgebied onderkelderd wordt tot op een diepte van 3,70 meter onder het maaiveld – waarbij het eventueel aanwezige bodemarchief met zekerheid vernield zal worden, is ADEDE BVBA van mening dat verder onderzoek voor dit projectgebied nodig is. Het verdere verloop wordt uiteengezet in het Programma van Maatregelen.

5 Bibliografie

Boone M., Deneckere G., Cleppe B., Declercq G., Laleman M-C, Uyttenhove P., Van Bruaene A-L. (eds.) 2016, *Gent. Stad van alle tijden*, Gent

Bru M-A., Vermeiren G., Steurbaut P. 2017, *Archeologienota met beperkte samenstelling Sint-Jansvest, Saghermansstraat*, Gent

Capiteyn A., Charles L. & Laleman M-C. 2007, *Historische atlas van Gent. Een visie op verleden en toekomst*, Amsterdam

Charles L. & Laleman M-C. 2006, *Het Gent Boek*, Gent

Dambruyne J., Rambaut A., Bral G-J., Bailieul B., Van Doorne G.(eds.) 1992, *Een stad in opbouw: Gent van 1540 tot de wereldtentoonstelling van 1913*, Tielt

De Coene K., Ongena T., Stragier F., Vervust S., Bracke W. & De Maeyer P. 2012, 'Ferraris, the Legend', in: *Cartographic Journal* 49 pp. 30-42.

De Gryse J., Thys C., De Tollenaere J., Willaert A. 2016, *De Vooruit (Gent, Oost-Vlaanderen)*, Gent

De Smaele B. & Pieters H. 2017, *Gent-Bagattenstraat – Rozendaalken*, Gent

Decavele J. 2010, *De eeuwenoude Gentse zeehavenambitie*, Gent

Declercq G. (ed.) 1997, *Ganda en Blandinium. De Gentse abdijen van Sint-Pieters en Sint-Baafs*, Gent

Lemoine-Isabeau C., 'Eugène Henry Fricx' in: *Lexicon der Geschichte der Kartografie* (1986, boek 1) pp. 242-243.

Lemoine-Isabeau C., *La carte de Belgique et l'institut Cartographique Militaire(Dépot de la Guerre), 1830-1914* (Brussel, 1988).

Lemoine-Isabeau C., *Les militaires et la cartographie des Pays-Bas méridionaux et de la principauté de Liège à la fin du XVIIe et au XVIIIe siècle* (Brussel, 1984).

Laleman M-C. et al. 2014, *Het Panoramisch Gezicht op Gent 1534, Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis & Oudheidkunde te Gent* 68, 2014, p. 166.

Rutte R. en Vannieuwenhuyze B. 2018, *Stedenatlas Jacob van Deventer. 226 stadsplattegronden uit 1545-1575*, Bussum-Tielt

Van Den Haute T. 2018, *Archeologische evaluatie van het bodemarchief aan de Jan-Baptist Guinardstraat 23 te Gent (Oost-Vlaanderen)*, Gent

Verhulst A. 1954, 'Ontstaan en vroegste geschiedenis van de stad Gent: stand van het onderzoek', in: *Bijdragen voor de Geschiedenis der Nederlanden* 9, pp. 15-27.

Vermeiren G. 2017, *Cluster Bagattenstraat*, Gent

Vermeiren G. 2017, *Lammerstraat 13, wintercircus*, Gent

Vermeiren G., Bru M-A., Ervynck A. 2012. *De Krook. Een leerrijk boek*, Gent

6 Lijst van figuren

Figuur 1: Geplande toestand niveau -1.....	- 13 -
Figuur 2: Geplande toestand gelijkvloers.....	- 14 -
Figuur 3: Geplande toestand - dakplan.....	- 15 -
Figuur 4: Doorsnede geplande toestand – snede B-B'.....	- 16 -
Figuur 5: Doorsnede geplande toestand - snede A-A' deel 1.....	- 17 -
Figuur 6: Doorsnede geplande toestand – snede A-A' deel 2.....	- 18 -
Figuur 7: Doorsnede bestaande toestand - snede A-A' deel 1.....	- 19 -
Figuur 8: Doorsnede bestaande toestand – snede A-A' deel 2.....	- 20 -
Figuur 9. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m. Onderaan is duidelijk de blandijnberg te zien als rode verkleuring.	- 22 -
Figuur 10. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m (detail).....	- 23 -
Figuur 11. Hoogteprofielen van het projectgebied.	- 24 -
Figuur 12. Situering van het projectgebied op de tertiair geologische kaart. De roze kleur behelst de Formatie van Gentbrugge- Lid van Vlierzele (GeVI).....	- 26 -
Figuur 13. Situering van het projectgebied op de quartair geologische kaart. De groene kleur waarbinnen het onderzoeksgebied gelegen is, duidt op een bodem van type 3.	- 27 -
Figuur 14. Situering van het projectgebied op de bodemtypekaart.....	- 28 -
Figuur 15. Situering van het projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart.	- 29 -
Figuur 16. Situering van het projectgebied op de erosiegevoeligheidskaart. Donkergroen duidt op weinig erosiegevoelig.....	- 30 -
Figuur 17. Situering van het projectgebied op het bodemgebruiksbestand. (Rood: bebouwde oppervlakte, blauw: waterweg).....	- 31 -
Figuur 18. Situering van het projectgebied op het gewestplan.	- 32 -
Figuur 19. Situering van het projectgebied op het panoramisch zicht op Gent.....	- 38 -
Figuur 20. Situering van het projectgebied op het panoramisch zicht op Gent.....	- 38 -
Figuur 21. Situering van het projectgebied op de kaart van van Deventer	- 40 -
Figuur 22. Situering van het projectgebied op de kaart van van Deventer (detail)	- 40 -
Figuur 23. Projectgebied op de kaart van Braun & Hogenberg.....	- 41 -
Figuur 24. Projectgebied op de kaart van Braun & Hogenberg (detail).....	- 42 -
Figuur 25: Projectgebied op plan 1578.....	- 43 -
Figuur 26: Projectgebied op plan 1578 (detail)	- 44 -
Figuur 27. Projectgebied op de kaart van Guicciardini	- 45 -

Figuur 28. Projectgebied op de kaart van Guicciardini (detail)	- 46 -
Figuur 29: Projectgebied op de kaart van Bleau (1649).....	- 47 -
Figuur 30. Situering van het projectgebied op de kaart van Villaret.	- 48 -
Figuur 31. Situering van het projectgebied op de kaart van Ferraris.	- 49 -
Figuur 32: Plangebied op kaart van Gérard (1855).....	- 50 -
Figuur 33. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1971.	- 51 -
Figuur 34. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1979-1990.	- 52 -
Figuur 35. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1979-1990.	- 53 -
Figuur 36. Situering van enkele CAI locaties in de omgeving van het projectgebied.	- 62 -